

HAL
open science

De la declarația nefinanciară la raportarea privind durabilitatea: noi provocări pentru analiștii și auditorii financiari

Maria Niculescu, Alain Burlaud

► To cite this version:

Maria Niculescu, Alain Burlaud. De la declarația nefinanciară la raportarea privind durabilitatea: noi provocări pentru analiștii și auditorii financiari. 2023. halshs-04178313

HAL Id: halshs-04178313

<https://shs.hal.science/halshs-04178313>

Preprint submitted on 7 Aug 2023

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

De la declarația nefinanciară la raportarea privind durabilitatea: noi provocări pentru analiști și auditorii financiari

*From non-financial disclosure to sustainability reporting:
new challenge for financial analysts and auditor*

Maria NICULESCU, Profesor universitar dr., România

Alain BURLAUD, Profesor universitar emerit, Franța

Rezumat

În contextul crizelor ecologice și societale recurente, instituțiile europene s-au angajat în promovarea dezvoltării durabile care să răspundă nevoilor generațiilor actuale și viitoare, oferind, în același timp, noi oportunități de ocupare a forței de muncă, de investiții și de creștere economică. Aceste angajamente reprezintă principiul director al politicilor și strategiilor europene privind finanțarea creșterii durabile, a tranziției verzi și a construirii unei economii în serviciul cetățenilor. Ele au fost transpuse progresiv într-un număr semnificativ de reglementări europene, inclusiv în cele privind publicarea de informații de către anumite categorii de actori economici și financiari. Importanța schimbărilor de paradigmă alimentează reflecția privind raportul dintre noile reglementări¹ și realitatea socială în care, și asupra căreia, trebuie să acționeze.

Înscriindu-se în cadrul preocupărilor europene și internaționale de durabilitate, acest articol este un document de reflecție privind evoluțiile, cu precădere conceptuale, axiologice și substanțiale generate de Directiva (UE) 2022/2464 și traducerea lor în inovații juridice și practice. Pe baza unor cercetări ample din literatura de specialitate și din legislația europeană, a analizei de conținut și a analizei secundare a numeroase studii științifice în domeniu, contribuția noastră se concentrează asupra semnificației și implicațiilor schimbării sintagmei "informații nefinanciare" în "informații privind durabilitatea", precum și asupra noului raport dintre drept și realitatea socială, creat de Directiva (UE) 2022/2464.

Autorii pleacă de la ipoteza că astfel de clarificări constituie o condiție prealabilă pentru punerea în aplicare a acestei directive, dar și pentru transformarea cu succes a anumitor profesii asupra cărora are consecințe considerabile, printre care cele de analiști și auditorii financiari. Aceasta necesită, în același timp, schimbări în amonte în învățământul universitar și educația permanentă, dar și în programele de cercetare.

Cuvinte cheie: informații nefinanciare, raportarea privind durabilitatea, dubla materialitate, lanț de valoare, performativ

Clasificare JEL: M41, M42, Q52.

Summary

In the context of recurrent ecological and societal crises, the European institutions are committed to fostering sustainable development that meets the needs of present and future generations, while providing new opportunities for employment, investment and economic growth. These commitments are the guiding principle of European policies and strategies in terms of financing sustainable growth, green transition, and building an economy at the service of citizens. They have been gradually transposed into a large number of European regulations, including those on sustainability disclosure by certain categories of economic and financial actors. The importance of the changes imposed feeds the reflection on the relationship between this new regulation and social reality, in which and on which they must act.

Including of the same framework, our contribution is a reflection document on the conceptual, axiological, and substantial evolutions brought by Directive (EU) 2022/2464 and their translation into legal and practical innovations. Based on extensive literature research, content analysis and secondary analysis of numerous scientific studies in the field, our contribution focuses on the scope of the change from "non-financial information" to "sustainability information" and the new relationship between law and social reality created by Directive (EU) 2022/2464.

The authors start from the hypothesis that such clarifications are a prerequisite for the successful transformation of certain professions on which this Directive has a considerable impact, including those of financial analysts and auditors. This leads to changes upstream of university curricula and continuing education in this area, but also in research programs.

Key words: non-financial information, sustainability reporting, double materiality, value chain, performative JEL

Classification: Clasificare JEL: M41, M42, Q52.

¹ In special : REGULAMENTUL (UE) 2019/2088 al Parlamentului european și a Consiliului privind informațiile privind durabilitatea în sectorul serviciilor financiare; REGULAMENTUL (UE) 2020/852 al Parlamentului european și a Consiliului privind instituirea unui cadru care să faciliteze investițiile durabile și de modificare a Regulamentului (UE) 2019/2088 (Regulamentul Taxonomie); DIRECTIVA (UE) 2022/2464 a Parlamentului european și a Consiliului de modificare a Regulamentului (UE) nr. 537/2014, a Directivei 2004/109/CE, a Directivei 2006/43/CE și a Directivei 2013/34/UE în ceea ce privește raportarea privind durabilitatea de către întreprinderi.

1. Cadrul teoretic de referință

Grupul interguvernamental privind schimbările climatice (IPCC) definește "dezvoltarea durabilă" ca fiind: *"Dezvoltare care răspunde nevoilor generațiilor actuale fără a compromite capacitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi"*². Durabilitatea este definită ca *"un proces dinamic care garantează persistența sistemelor naturale și umane într-o manieră echitabilă"*³. Aceste definiții nu au apărut *ex nihilo*, ci sunt rodul unui lung proces de conștientizare care a durat aproape două secole. Pentru a înțelege această maturizare a ideilor care a generat multe controverse, a inspirat o diversitate de teorii și a dat naștere treptat unei noi legislații, este necesar să se retraseze geneza și evoluția lor.

1.1. Teorii avangardiste

Înainte ca termenul de *"dezvoltare durabilă"* să devină un concept oficial, ideea imposibilității creșterii nelimitate fusese deja teoretizată de Thomas Malthus în 1798. El opunea creșterea populației, de dublare o dată la 25 de ani, la limitarea naturală a pământurilor disponibile pentru hrănirea acestei populații, agravată de randamentele descrescătoare și de faptul că cele mai bune terenuri erau deja exploatare. Prin urmare, singurul remediu posibil era controlul nașterilor⁴, în special în rândul celor mai săraci⁵. Dar, revoluția industrială a invalidat teoria randamentelor descrescătoare a lui Malthus.

Ideea unui dezechilibru dintre nevoi și resursele disponibile a câștigat teren. Astfel, Theodore Roosevelt, om de stat american, declara în discursul său de la Conferința de conservare a faunei sălbatice din 1908 de la Washington: *"Avem o datorie față de natură și trebuie să dăm socoteală pentru modul în care o achităm în fiecare zi"*. În 1909, într-o declarație adresată Senatului SUA, el apăra ideile de sustenabilitate și responsabilitate, chiar dacă termenul de *"dezvoltare durabilă"* nu a fost folosit: *"Odată cu creșterea constantă a populației și creșterea și mai rapidă a consumului, poporul nostru va avea nevoie de cantități mai mari de resurse naturale (...) Dacă în această generație, distrugem resursele de care vor avea nevoie copiii noștri, dacă reducem capacitatea pământului nostru de a susține populația, noi reducem nivelul de trai, chiar privăm generațiile viitoare ale acestui continent de dreptul la viață."*

În 1972, Clubul de la Roma, un grup de reflecție apropiat de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), care reunea oameni de știință, economiști, funcționari guvernamentali și industriași din 52 de țări, a publicat *Raportul privind limitele creșterii*, cunoscut și sub numele de *Raportul Meadows*, după cei doi autori principali ai săi. Introducerea începe cu un citat din Maha Thray Sithu U Thant, Secretarul General al Organizației Națiunilor Unite (ONU) la acea vreme, care declara în 1969: *"Nu vreau să dramatizez, dar singura concluzie pe care o pot trage din informațiile pe care le dețin este că au mai rămas abia zece ani pentru ca națiunile membre ale ONU să uite vechile lor certuri și să-și unească forțele pentru a pune capăt cursei înarmării, pentru a salva mediul, pentru a frâna expansiunea demografică și pentru a da impulsul necesar dezvoltării regiunilor cel mai puțin privilegiate. Dacă nu se va ajunge la un astfel de acord în următoarele decenii, mă tem că problemele pe care le-am ridicat vor fi atât de mari încât va fi total imposibil să le depășim"*⁶.

Această teamă de o creștere exponențială a populației, aflată la baza predicțiilor lui Malthus, este ilustrată de metafora nufărului. *"Un nufăr pe un iaz își dublează suprafața în fiecare zi. Știind că este nevoie de 30 de zile pentru a acoperi întregul iaz, sufocând astfel toate formele de viață acvatică, se*

² Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) (2014), Fifth Assessment Report (AR5) Glossary. https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/ipcc_wg3_ar5_annex-i.pdf, p. 133.

³ *Ibid.*

⁴ Malthus T. R. (1992), *Essai sur le principe de population*, Paris, Flammarion. Première édition en anglais :1798.

⁵ *Malthus, a fost un pastor, care nu anvizaja decât abstinenta pentru a limita nașterile. Cerea mult umanității ...*

⁶ Meadows D.H., Meadows D.L., Randers J., Behrens, W. W. III (1972), *The limits to growth: a report for the club of Rome's project on the predicament of mankind*, New York, Universe Books, p. 17 (https://collections.dartmouth.edu/teitexts/meadows/diplomatic/meadows_ltg-diplomatic.html#pg-17).

ridică întrebarea: când va acoperi jumătate din iaz, ultima limită pentru a acționa?»⁷. Intuitiv, cineva ar fi tentat să răspundă că termenul limită este de 15 zile. Dar fiind o creștere exponențială, jumătate din iaz este acoperit după 29 de zile și apoi mai este doar o zi pentru a ajunge la punctul fără întoarcere, deoarece iazul va fi complet acoperit în a 30^a zi.

Raportul privind limitele creșterii merge dincolo de limitele subliniate de Malthus, care a fost preocupat doar de capacitatea pământului de a satisface nevoile alimentare, integrând poluarea mediului și epuizarea resurselor naturale neregenerabile. Soluțiile propuse vizează, prin urmare, controlul nașterilor pentru a neutraliza creșterea foarte rapidă a populației lumii, dar și o schimbare a modelului industrial pentru a economisi resursele naturale neregenerabile și pentru a reduce poluarea. Clubul de la Roma, spre deosebire de Malthus, a pledat pentru o schimbare ale cărei costuri și beneficii să fie distribuite în mod echitabil, pentru a făuri o societate stabilă. Ideea de dezvoltare durabilă este prezentă, dar termenul nu este folosit. Raportul conceptualizează noțiunea de "echilibru global", caracterizat printr-o populație și un capital (cu accepțiunea de investiții), în esență stabile, forțele care tind să le crească sau să le diminueze fiind atent echilibrate și în concordanță cu sistemul de valori al societății⁸. Raportul⁹ include, de asemenea, aspecte legate de progresul științei într-o lume industrializată¹⁰, care invalidează teoria randamentelor descrescătoare a lui Malthus.

Perspectiva unui dezechilibru între nevoile reale sau percepute și disponibilitatea diferitelor resurse care urmează să fie consumate a devenit evidentă pentru un public larg, afectat în viața sa de zi cu zi, odată cu primul șoc petrolier din 1973, după războiul de Yom Kippur și cu embargoul asupra țiteiului decretat de Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol (OPEC). Al doilea șoc petrolier, în 1979, după revoluția iraniană și războiul Iran-Irak, a precipitat această conștientizare a unui dezechilibru care nu putea decât să se agraveze. În 1983, Secretarul General al Organizației Națiunilor Unite i-a încredințat lui Gro Harlem Brundtland crearea Comisiei Mondiale pentru Mediu și Dezvoltare, care a publicat în 1987 un raport intitulat *Viitorul nostru comun*¹¹, cunoscut sub numele de *Raportul Brundtland*. Pentru prima dată, el a teoretizat conceptul de "dezvoltare durabilă" ca fiind "satisfacerea **nevoilor de bază pentru toți și, pentru fiecare, posibilitatea de a aspira la o viață mai bună. (...) Pentru a răspunde nevoilor de bază, trebuie nu numai să se asigure creșterea economică în țările în care majoritatea populației trăiește în sărăcie, ci trebuie să se facă astfel încât cei mai săraci să poată beneficia în mod just de partea din resurse care le-ar permite creșterea economică(...). Bogații trebuie să adopte un stil de viață care să respecte limitele ecologice ale planetei. (...) O creștere prea mare a populației poate crește presiunea asupra resurselor și împiedica îmbunătățirea nivelului de trai. Prin urmare, dezvoltarea durabilă este posibilă numai dacă demografia și creșterea evoluează în armonie cu **potențialul productiv al ecosistemului** (...). Dezvoltarea durabilă nu este o stare de echilibru, ci mai degrabă un proces de schimbare (...). Trebuie făcute alegeri dureroase¹². Mai mult, raportul precizează că: "Dezvoltarea durabilă înseamnă să ne străduim să răspundem nevoilor prezentului, fără a compromite capacitatea de a le satisface pe cele ale generațiilor viitoare»¹³.**

Această definiție este extrem de complexă. Ea introduce noțiunea de "nevoi de bază", recunoscând în același timp că acestea au o determinare socială și culturală. Dar satisfacerea acestor nevoi se extinde la toată lumea și presupune sacrificii din partea celor mai bogați, respectiv un control al creșterii demografice. Dezvoltarea durabilă nu exclude creșterea economică, dimpotrivă o presupune, deoarece

⁷ Delaunay J. (1972), *Halte à la croissance ? Enquête sur le Club de Rome*, Paris, Fayard, p. 5

⁸ *Idem*, p. 277

⁹ Raportul "Limitele creșterii" a fost actualizat de echipa Meadows în 2004. Meadows, D. H., Meadows, D. L., & Randers, J. (2004). *The limits to growth: The 30-year update*. White River Junction, VT: Chelsea Green Publishing Co. <https://www.peakoilindia.org/wp-content/uploads/2013/10/Limits-to-Growth-updated.pdf>

¹⁰ *Idem*, p. 278 et 281

¹¹ Brundtland G. H. (1987), *Notre avenir à tous*, Nations-Unies, (<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>)

¹² *Idem*, paragrafele 4, 28, 29, 30.

¹³ *Idem*, paragraf 1

"o lume în care sărăcia și nedreptatea sunt endemice va fi întotdeauna supusă crizelor ecologice și altor crize¹⁴". În cele din urmă, definiția introduce conceptul de "potențial productiv al ecosistemului", care presupune un echilibru între multitudinea de constrângeri cu care se confruntă omenirea.

1.2. Controverse ale economiștilor

În ciuda avertismentelor menționate mai sus, științele economice și de gestiune nu au propus întotdeauna răspunsuri adecvate la provocările dezvoltării durabile. Una dintre teoriile economice fundamentale, cea a reglementării, și-a găsit concretizarea în evoluția capitalismului și, în special, în "marea transformare" a acestuia de la sfârșitul anilor '70: neoliberalismul care a succedat capitalismului industrial. "Realitatea acestei transformări este de netăgăduit. Este atestată de (...) controlul capitalului, al forței de muncă salariale și al banilor. Aici se decid investițiile și creșterea (...)»¹⁵. Teoria neoliberală, promovată mai ales de Scoala de la Chicago, în special de Milton Friedman, a dominat a doua jumătate a secolului al XX^{lea} și începutul secolului XXI. Acesta a inspirat politici publice, precum și programele de ajustare structurală în contextul așa-numitului "Consens de la Washington", puse în aplicare, cu rezultate extrem de contestate, de către instituțiile de la Bretton Woods. Încrederea oarbă în forțele pieței, ca regulator global, și concentrarea capitalului la scară planetară, fără egal în istoria capitalismului, au condus la consecințe dramatice în ceea ce privește polarizarea bogăției, creșterea inegalităților, dar și exploatarea anarhică a resurselor. În concepția lui Milton Friedman, „responsabilitatea exclusivă a unei întreprinderi este de a-și folosi resurse și a se implica în activități menite să-i crească profiturile, cu condiția de a respecta regulile jocului, adică cele ale unei competiții deschise și libere, fără înșelăciune sau fraudă”¹⁶. Astfel de teorii sunt la originea "cererilor excesive de profit, cum ar fi celebrul ROE (rentabilitatea capitalurilor proprii) de 15% sau mai mult"¹⁷.

În opoziție cu teoriile neoliberale, la sfârșitul secolului al XX-lea, Amartya Sen, deținător al Premiului Băncii Suediei în științe economice, atragea atenția asupra faptului că economia a favorizat acumularea de bunuri și servicii, fără a avea grijă de drepturile și capacitățile indivizilor¹⁸. Prin introducerea noțiunii de "capabilitate", el consideră că sărăcia trebuie analizată din punct de vedere al libertății de acțiune și al capacității de a acționa, deci dincolo de aspectele monetare. Sub influența tezei sale, PNUD a propus ca instrument de măsurare "Indicele dezvoltării umane", care combină trei "capacități" considerate esențiale: sănătatea (speranța de viață), educația (rata de alfabetizare) și resursele monetare (PIB/cap de locuitor în PPC)¹⁹ în evaluarea dezvoltării la nivel internațional. Aceste propuneri se reflectă în prezent în diferite modele de reporting²⁰ privind realizarea Agendei 2030.

Alte teorii, mai recente, subliniază rolul factorilor sociali și de mediu în dezvoltarea umană și echilibrul planetei. Astfel, omul de știință suedez Johan Rockstrom, cunoscut pentru activitatea sa în domeniul sustenabilității, a stabilit nouă praguri, care nu trebuie depășite pentru a menține echilibrul planetei:

¹⁴ *Idem*, paragraf 4

¹⁵ Aglietta M. (2004), *Régulation et crises du capitalisme*, Paris, Odile Jacob, 1997 ; R. Boyer, *Théorie de la régulation : les fondamentaux*, Paris, La Découverte.

¹⁶ Afirmație apărută într-un articol din *New York Times Magazine* pe 13 septembrie. 1970. (<https://www.nytimes.com/1970/09/13/archives/a-friedman-doctrine-the-social-responsibility-of-business-is-to.html>)

¹⁷ Orléan, A. (2013), « Le néolibéralisme entre théorie et pratique, Entretien avec André Orléan », *Cahiers philosophiques*, n° 133, p. 9-20

¹⁸ Sen, A. (2003), *Un nouveau modèle économique. Développement, justice, liberté*, Paris, Odile Jacob

¹⁹ PPC, semnifică paritatea puterii de cumpărare

²⁰ În limba franceză, echivalentul este "rapport", dar termenul "reporting" din limba engleză este mai frecvent utilizat în lumea afacerilor.

schimbările climatice, pierderea biodiversității; perturbarea ciclului azotului și fosforului; schimbarea destinației solului; acidificarea oceanelor; epuizarea stratului de ozon; poluarea aerului; utilizarea apei potabile; poluarea chimică²¹. Unele dintre aceste praguri constituie, de asemenea, repere pentru factorii de durabilitate integrate în reglementările europene.

Economista britanică Kate Raworth, autoarea teoriei "Doughnut" (economia de tip „gogoasă”), pledează pentru necesitatea regândirii economiei, luând în considerare atât satisfacerea nevoilor umane de bază, cât și capacitatea limitată a Terei de a le satisface. Conform acestei teorii, o lume dreaptă și durabilă trebuie să fie situată în spațiul²² dintre limitele exterioare, exprimate prin limitele planetare, și limitele interne, exprimate prin drepturile omului, esențiale pentru demnitatea lor.

Aceste exigențe de schimbare au găsit, de asemenea, o anumită concretizare și în știința managementului. Celebra *Teorie a Agenției*, care dezvoltă relația de agenție²³ dintre acționar (principalul) și agent (managerul), este înlocuită treptat de *Teoria părților interesate*, conform căreia o multitudine de actori sunt afectați de activitățile unei companii, fie direct pornind pe la relațiile contractuale (angajați, furnizori, clienți), fie indirect, prin impactul pe care aceste activități îl au asupra mediului lor²⁴. Mai recent, principiul dublei materialități (vezi § 3.1.1.2.), care stă la baza normalizării europene a raportării privind durabilitatea, face trimitere la factorii cheie de decizie, axați atât pe performanța financiară a întreprinderii, cât și pe impactul său asupra mediului social și natural.

1.3. Impulsul dat de organizațiile internaționale și de societatea civilă

Angajamentul față de dezvoltarea durabilă este una dintre prioritățile Organizației Națiunilor Unite. Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă a ONU, adoptată în 2015, reflectă creșterea gradului de conștientizare la nivel mondial cu privire la faptul că un model de dezvoltare durabilă pentru generațiile actuale și viitoare este cea mai bună cale de eradicare a sărăciei și de protejare a planetei. Toate celelalte organizații internaționale, precum și țările semnatare ale Agendei 2020, sprijină Organizația Națiunilor Unite în realizarea celor 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă. Astfel, România a adoptat recent Strategia Națională de Dezvoltare Durabilă la orizontul 2030 (NSDDR 2030), iar Franța, Strategia sa națională în domeniul biodiversității, complementară altor strategii sectoriale, ca expresie a angajamentelor naționale în atingerea obiectivelor universale.

La alertele cercurilor științifice și organizațiilor internaționale se adaugă și cele ale societății civile și organismelor de cult. Menționăm, printre altele, intervenția uneia dintre cele mai înalte autorități religioase și morale, Papa Francisc, care a publicat în 2015 o enciclopică "*Despre îngrijirea casei noastre comune*", *Laudato si'*. Această scrisoare solemnă a Papei adresată tuturor membrilor Bisericii universale nu este menită să se ocupe de dezbaterile științifice, ci să plaseze noțiunea de dezvoltare durabilă în contextul social și etic al unei civilizații, care ar putea merge spre propria pieire, adăugându-i o dimensiune morală și religioasă²⁵.

"După o perioadă de încredere irațională în progres și în capacitatea umană, o parte a societății intră într-o fază mai mare de conștientizare"²⁶. Provocarea urgentă de a salva casa noastră comună include preocuparea de a uni întreaga familie umană în căutarea unei dezvoltări durabile integrale, pentru că

²¹ Rockström, J.(2021) et al.: *Breaking Boundaries: The Science Behind our Planet*, DK

²² Raworth, K. (2018), *La théorie du donut : l'économie de demain en 7 principes*, Paris, Ed. Plon.

²³ Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (1976), "Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure". *Journal of Financial Economics*, Volume 3, Issue 4, October, p. 305-360

²⁴ Freeman, R.E. (1984), *Strategic Management: A Stakeholder Approach*, Cambridge University Press.

²⁵ "Catholic" înseamnă "universal" în greacă.

²⁶ Lettre Encyclique (2015), *Laudato si' Sur la sauvegarde de la maison commune*, le Saint Siège, paragraf 19. (https://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html)

știm că lucrurile se pot schimba"²⁷.

Papa subliniază legătura dintre tehnologie, producția și consumul de bunuri și societate. "Obiectele produse de tehnologie nu sunt neutre, pentru că creează un cadru care sfârșește prin a condiționa stilul de viață și orientează posibilitățile sociale în concordanță cu interesele grupurilor de putere determinate. Unele alegeri care par pur instrumentale sunt, în realitate, alegeri cu privire la tipul de viață socială pe care dorim să o dezvoltăm. (...) Paradigma tehnocrată a devenit atât de dominantă încât este foarte dificil să-i ignori resursele și este și mai dificil să le folosești fără a fi dominat de logica lor. (...) Omul care posedă tehnica știe că (...) miza tehnicii nu este nici utilitatea, nici bunăstarea, ci dominația »²⁸.

Se ridică în acest caz întrebarea dacă în fața acestei puteri, există o contra-putere? Papa este foarte critic în această privință. "Slăbiciunea răspunsului politic internațional este izbitoare". Totuși, "pentru a face față problemelor fundamentale, (...) un consens global devine indispensabil", întrucât "politica și mediul de afaceri reacționează încet, fără a fi la înălțimea provocărilor globale. (...) Umanitatea erei postindustriale va fi probabil considerată una dintre cele mai iresponsabile din istorie »²⁹.

Poate atunci piața să reglementeze externalizările rezultate din activitățile umane? Potrivit Papei, "piața nu garantează în sine dezvoltarea umană integrală sau incluziunea socială"³⁰. "Mediul este unul dintre acele bunuri pe care mecanismele pieței nu sunt capabile să le apere sau să le promoveze în mod adecvat. Dacă "piața tinde să creeze un mecanism consumerist compulsiv și obsesiv", mișcările consumatorilor pot determina schimbarea stilului de viață prin exercitarea de presiuni asupra celor care dețin putere politică, economică și socială³¹. «Cumpărarea nu este doar un act economic, ci întotdeauna și un act moral»³². Cu toate acestea, probabil că Papa nu-și face prea multe iluzii.

2. Trecerea de la informația nefinanciară la informația privind durabilitatea: semnificația și implicațiile schimbării de sintagmă

Durabilitatea se află de mult timp în centrul proiectului Uniunii Europene, deoarece dimensiunea sa socială și cea de mediu figurau deja în tratatele de creare a Uniunii. În conformitate cu articolul 11 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE), "Cerințele de protecție a mediului sunt integrate în definirea și punerea în aplicare a politicilor și acțiunilor Uniunii, în special în vederea promovării dezvoltării durabile"³³. De asemenea, un număr important de articole se referă la drepturile sociale fundamentale (articolele 151-166, articolul 8 etc.), la respectarea Cartei sociale europene (Turin, 1962), a Cartei europene a drepturilor sociale fundamentale etc.

Instituțiile europene și-au exprimat în mod repetat îngrijorarea cu privire la consecințele din ce în ce mai dăunătoare ale schimbărilor climatice și ale epuizării resurselor asupra vieții pe planetă. În ultimii ani, în special în contextul crizei provocate de pandemia Covid 19, acestea s-au angajat să promoveze un mod de dezvoltare care să răspundă nevoilor generațiilor actuale și viitoare, oferind în același timp

²⁷ *Idem*, paragraf 13

²⁸ *Idem*, paragrafele 107, 108

²⁹ *Idem*, paragrafele 54, 164, 165

³⁰ *Idem*, paragraf 109, citat după Benoît XVI, Lett. enc. *Caritas in veritate* (29 iunie 2009), n. 35 : AAS 101 (2009), 671.

³¹ *Idem*, paragraf 190, citat după Consiliul pontifical « Justice et Paix », *Compendium de la Doctrine Sociale de l'Eglise*, n. 470.

³² *Idem*, paragraf 206, Benoît XVI, Lett. enc. *Caritas in veritate* (29 iunie 2009), n. 66 : AAS 101 (2009), 699.

³³ TFUE, *Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene*, versiunea consolidată (2012), art. 11, JY C326/47

noi oportunități pentru ocuparea forței de muncă, investiții și creștere economică³⁴, angajamente care reprezintă principiul călăuzitor al politicilor și strategiilor europene. Printre acestea se numără *Planul de acțiune: finanțarea creșterii durabile*³⁵, *Pactul verde european*³⁶, care reprezintă noua strategie de creștere a Uniunii, și *Strategia pentru finanțarea tranziției către o economie durabilă*.³⁷ Aspectele legate de durabilitate fac obiectul unui număr semnificativ de reglementări europene, a căror dinamică și conținut sunt în concordanță cu realitatea socială, în care, și asupra căreia, trebuie să acționeze. În acest context, legiuitorul european a acordat o atenție deosebită publicării informațiilor privind durabilitatea de către anumite categorii de societăți, a căror disponibilitate, relevanță, comparabilitate și fiabilitate reprezintă o condiție prealabilă pentru realizarea obiectivelor strategice europene.

Recenta Directivă (UE) 2022/2464 din decembrie 2022 privind raportarea în materie de durabilitate de către întreprinderi a modificat Directiva contabilă 2013/34/UE³⁸, mai precis dispozițiile acesteia privind publicarea de informații nefinanciare, introduse prin Directiva 2014/95/UE³⁹. Aceasta schimbare este un răspuns la noile cerințe de îmbunătățire a comunicării de către întreprinderi a informațiilor sociale și de mediu, de a le face mai transparente, mai fiabile și mai relevante, pentru a servi drept pârgii pentru tranziția către o economie mai durabilă și mai favorabilă incluziunii. Directiva 2014/95/UE a intrat în vigoare în 2016 și s-a aplicat pentru prima dată în 2018 pentru exercițiul financiar 2017. A fost transpusă în legislația națională românească de OMFP Nr. 1938/2016⁴⁰, iar în legislația franceză prin ordonanța Nr. 2017-1180 din 19 iulie 2017⁴¹. La scurt timp după prima aplicare a Directivei (UE) 2014/95, în decembrie 2019, Comisia Europeană s-a angajat să revizuiască dispozițiile acesteia, într-unul dintre documentele de referință menționate anterior, Pactul verde european. Angajamentele de revizuire, urmate de înlocuirea sa după cinci ani de aplicare cu o nouă directivă, ridică o serie de întrebări cu privire la cauzele, conținutul și amploarea acestor modificări, dintre care reținem câteva, ce vor constitui firul conducător al reflecției noastre:

- Care este semnificație și ce implicații are schimbarea de sintagmă "informații nefinanciare" în "informații privind durabilitatea"?
- Care este noul raport dintre regulile de drept și realitatea socială, creat de Directiva (UE) 2022/2464;
- Care sunt noile provocări pentru analiști și auditori?

Pentru a răspunde la aceste întrebări, autorii propun un document de reflecție privind evoluțiile, cu precădere conceptuale, axiologice și substanțiale, izvorâte din Directiva (UE) 2022/2464 și traducerea

³⁴ COM(2018) 97 final, Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Banca Centrală Europeană, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor : *Plan de acțiune: Finanțarea creșterii durabile*.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ COM(2019) 640 final Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor : *Pactul verde european*.

³⁷ COM(2021) 390 final Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor : *Strategia de finanțare a tranziției către o economie durabilă*.

³⁸ Directiva 2013/34/UE a Parlamentului european și a din 26 iunie 2013 *privind situațiile financiare anuale, situațiile financiare consolidate și rapoartele conexe ale anumitor tipuri de întreprinderi*, de modificare a Directivei 2006/43/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivelor 78/660/CEE și 83/349/CEE ale Consiliului, denumită în continuare Directiva contabilă

³⁹ DIRECTIVA (UE) 2022/2464 a Parlamentului european și a Consiliului *de modificare a Regulamentului (UE) nr. 537/2014, a Directivei 2004/109/CE, a Directivei 2006/43/CE și a Directivei 2013/34/UE în ceea ce privește raportarea privind durabilitatea de către întreprinderi*

⁴⁰ Ordinul MFP Nr. 1938/2016 din 17 august 2016 de *modificare și completare a anumitor norme contabile*.

⁴¹ Ordonnance n° 2017-1180 du 19 juillet 2017 *relative à la publication d'informations non financières par certaines grandes entreprises et certains groupes d'entreprises ; décret n° 2017-1265 du 9 août 2017 pris pour l'application de l'ordonnance n° 2017-1180 du 19 juillet 2017 relative à la publication d'informations non financières par certaines grandes entreprises et certains groupes d'entreprises*.

acestora în inovații juridice și practice. Autorii pleacă de la ipoteza că astfel de clarificări constituie o condiție prealabilă pentru punerea în aplicare a prezentei directive, dar și pentru transformarea cu succes a anumitor profesii asupra cărora are consecințe considerabile, printre care cele de analiști și auditori financiari. Reflecția lor se bazează pe o amplă documentare din literatura de specialitate și din legislația europeană, pe analiza de conținut și analiza secundară a numeroase studii științifice în domeniu.

2.1. O schimbare de sintagmă purtătoare de sens

Directiva (UE) 2022/2464 marchează o ruptură față de Directiva (UE) 2014/95, în primul rând, la nivel terminologic, prin înlocuirea sintagmei "informații nefinanciare" cu "informații privind durabilitatea". Considerentul 8 din directivă aduce următoarele argumente în favoarea acestei modificări:⁴²

- inexactitatea termenului, întrucât adjectivul "nefinanciar" ar însemna "*că informațiile în cauză sunt lipsite de relevanță financiară*";
- uzanțele unui număr important de organizații, inițiative și practicieni care "*se referă la informații privind durabilitatea*";
- pertinența din ce în ce mai mare a acestui tip de informații pe plan financiar.

Totuși, dincolo de aceste aspecte, se pot aduce și alte argumente în favoarea acestei modificării de sintagmă. În primul rând, există o lipsă de consens cu privire la semnificația actuală și definiția academică a termenului "informații nefinanciare". Foarte concludent în acest sens, este studiul unui grup de cercetători francezi cu privire la conținutul publicațiilor din reviste de referință pe tema informațiilor nefinanciare, realizate între 1980 și 2012. Potrivit autorilor, din cele 318 articole identificate, care conțin termenul "non-financiar"⁴³, doar 14 dau o definiție a conceptului, în timp ce 56 nu-l definesc, dar dezvoltă cercetări sau reflecții bazate pe teme sau exemple suficient de clare și detaliate pentru a ajuta la definirea acestuia. Celelalte texte (...) abordează aspecte legate de acest concept fără a oferi nicio definiție sau exemplu concret care ar putea contribui la clarificarea sa⁴⁴.

Cele 14 definiții, chiar dacă sunt diferite în ceea ce privește conținutul lor, ele promovează implicit ideea că noțiunea de informații nefinanciare se referă la informații prezentate în afara situațiilor financiare, prin urmare nu provin din contabilitate. Această abordare reflectă, de altfel, și opinia FASB (Financial Accounting Standards Board) potrivit căreia informațiile nefinanciare sunt definite ca informații care nu sunt prezentate în situațiile financiare de bază, și anume Bilanțul, Contul de profit și pierderi, Situația fluxurilor de trezorerie și anexele. Definiția propusă de autorii acestui studiu se bazează pe aceeași logică: "*informațiile nefinanciare acoperă toate informațiile cantitative sau calitative care sunt oferite în afara situațiilor financiare, care nu sunt produse de sistemele de informații contabile și financiare și care nu au o legătură directă și ușor măsurabilă cu performanța financiară*"⁴⁵.

Fără a menționa conținutul termenului "nefinanciar", marea majoritate a definițiilor academice iau forma unor negații: "nu are legătură cu bilanțul", "care nu intră în domeniul de aplicare al situațiilor financiare", "în afara situațiilor financiare" etc. Această formulare este pe cât de vagă, pe atât de largă, deoarece acoperă aspecte legate de responsabilitatea socială a întreprinderilor/RSI, precum și aspecte legate de rezultatele nefinanciare ale companiei, cum ar fi numărul de defecte, clasele de calitate, numărul și preferințele consumatorilor etc. Inducând ideea că aspectele menționate nu au impact financiar, abordarea este înșelătoare, atât pentru companie, cât și pentru celelalte părți interesate.

⁴² Directiva (UE) 2022/2464, Considerentul 8

⁴³ Protin, P., Gonthier-Besacier, N., Disle, Ch., Bertrand, F., Périer, S. (2014), « L'information non financière. Clarification d'un concept en vogue », *Revue française de gestion* 2014/5 (n° 242), p. 37-47.

⁴⁴ *Idem*, p. 39

⁴⁵ *Idem*, p. 45

Directiva (UE) 2014/95 are aceeași abordare. Informațiile nefinanciare contribuind, în spiritul acestei directive, la înțelegerea evoluției *activității, a performanței, a situației întreprinderii și a impactului activității sale, cel puțin în ceea ce privește aspectele de mediu, sociale și de personal, respectarea drepturilor omului și lupta împotriva corupției*». Informațiile solicitate în declarația nefinanciară vizau cinci domenii prioritare: modelul de afaceri, politicile legate de aspectele de mai sus, rezultatele acestor politici, riscurile, indicatorii de performanță nefinanciară⁴⁶.

Caracterul vag al termenului și perspectiva abordării afectează relevanța, fiabilitatea și comparabilitatea informațiilor și, în consecință, calitatea raportării cu privire la aspectele sociale, de mediu și de guvernare, justificând schimbarea sintagmei. Față de termenul "informații nefinanciare", cel de "informații privind durabilitatea" se referă la o idee clară, purtătoare a unui sens precis, ce duce cu gândul la "persistența" lucrurilor, a sistemelor umane și naturale. Legătura sa cu realitatea actuală și reprezentarea în conștiința colectivă sunt, a priori, mai ușor perceptibile, mai ales în asociere cu urgențele sociale și de mediu, cu provocările dezvoltării durabile.

2.2. O schimbare de sintagmă care face informația mai performativă

Directiva (UE) 2022/2464 se bazează, de asemenea, pe presupunerea implicită că informația este performativă: creează realitatea, modifică comportamentele. "A spune înseamnă a face"⁴⁷. Ea opune enunțul constativ celui performativ⁴⁸. Articolul 1, punctul 4 (§ 3) prevede că "Întreprinderile mari și întreprinderile mici și mijlocii, cu excepția microîntreprinderilor (...) includ în raportul administratorilor informații care ajută la înțelegerea impactului întreprinderii asupra aspectelor de durabilitate, precum și informații necesare pentru înțelegerea modului în care aspectele de durabilitate afectează dezvoltarea, performanța și poziția întreprinderii". Faptul de a enunța o astfel de politică constituie un angajament, o promisiune și creează o obligație. Schimbarea de sintagmă este importată datorită efectelor sale simbolice, pentru că generează modificări în reprezentarea actorilor și indivizilor⁴⁹.

Cu toate acestea, nici o declarație nu este performativă în sine. Performativitatea (realizarea predicțiilor discursului) necesită un angajament colectiv, implicând atât autorii "enunțului performativ", cât și țintele acestor anunțuri. Directiva (UE) 2022/2464, prin semnificația, valoarea, conținutul și statutul enunțurilor, face ca informațiile privind durabilitatea să fie mai performativă.

2.3. O schimbare incrementală de sintagmă

Tranziția de la sintagma "informații nefinanciare", la "informații privind durabilitatea" a fost progresivă, urmând logica gândirii europene care pornește de la aspectele generale legate de construirea pieței unice europene durabile și favorabile incluziunii, pentru a ajunge la propunerea de standarde europene de durabilitate cu o vocație globală. Această logică corespunde la nivel microeconomic cu cea a procesului decizional, care pornește de la deciziile financiare și opțiunile de investiții, la deciziile de exploatare. Modificările au fost asigurate în mod necesar de o manieră incrementală, pe trepte, ceea ce a condus la o evoluție a cerințelor de informare și raportare. Astfel, documentele de politică generală precum Pactul verde european (2019) și Planul de acțiune: Finanțarea creșterii durabile (2018), care stabileau obiectivul de a atinge neutralitatea climatică până în 2050, respectiv de redirecționare a fluxurilor de capital către investiții durabile, au fost urmate în

⁴⁶ Directiva (UE) 2014/95, art. 1.

⁴⁷ Austin, J.L. (1970), *Quand dire, c'est faire*, Ed. Le Seuil, Paris

⁴⁸ Burlaud, A., Niculescu, M. (2015), « Informații nefinanciare: o perspectivă europeană », *Audit financiar* XIII Nr. 6 (126), p. 102-112, București

⁴⁹ Guibentif, P. (1979), « Les effets du droit comme objet de la sociologie juridique. Réflexions méthodologiques et perspectives de recherche », *Travail CETEL* n° 8, Genève, Université de Genève, p. 33-34.

2019 de Regulamentul privind raportarea în materie de durabilitate în sectorul serviciilor financiare și, în 2022, de Directiva privind publicarea informațiilor privind durabilitatea întreprinderilor.

Această modificare incrementală este evidențiată, printre altele, de frecvența cuvintelor-cheie "durabil" și "durabilitate" în actele legislative europene legate de luarea în considerare a cerințelor de mediu, sociale și de guvernanță în publicarea informațiilor, așa cum se arată în tabelul de mai jos.

Tabelul 1: Conceptul de durabilitate în legislația europeană

Lună/ An	Actul legislativ	Frecvența cuvântului		Sintagme care includ termenul "durabil" sau "durabilitate" ⁵⁰
		Durabil	Durabilitate	
0	1	2	3	4
06.2013.	Directiva (UE) 2013/34 privind situațiile financiare anuale, situațiile financiare consolidate și rapoartele conexe ale anumitor tipuri de întreprinderi	6	0	
10.2014	Directiva 2014/95 de modificare a Directivei 2013/34/UE în ceea ce privește prezentarea de informații nefinanciare și de informații privind diversitatea de către anumite întreprinderi și grupuri mari	4	3	Creștere durabilă Informații privind durabilitatea Riscuri legate de durabilitate
03.2018	COM(2018) 97 final Planul de acțiune: Finanțarea creșterii durabile	96	90	Finanțarea durabilă Investiții durabile Creștere durabilă Guvernanța durabilă Informații privind durabilitatea Lanțul de aprovizionare
12. 2019	COM(2019) 640 final Pactul ecologic european	79	10	Creștere durabilă Gestionarea durabilă a resurselor Produce durabile Finanțare durabilă Investiții durabile Lanțul de valoare durabil
11. 2019	Regulamentul (UE) 2019/2088 privind raportarea în materie de durabilitate în sectorul serviciilor financiare	23	82	Informații privind durabilitatea Riscuri legate de durabilitate Investiții durabile Impact negativ asupra durabilității Factori de durabilitate Indici de durabilitate
06. 2020	Regulamentul (UE) 2020/852 privind stabilirea unui cadru pentru facilitarea investițiilor durabile (Taxonomie)	142	44	Criterii de durabilitate Gradul de durabilitate a mediului Indicatori de durabilitate Investiții durabile Informații privind durabilitatea Standarde de raportare privind durabilitatea
12.2022	Directive (UE) 2022/2464 din 14 decembrie 2022 în ceea ce privește raportarea privind durabilitatea de către întreprinderi	41	684	Informații privind durabilitatea Investiții durabile Finanțarea durabilă Creștere durabilă Sistem economic și financiar durabil Lanțul de valoare (frecvența sintagmei = 22) Standarde de raportare privind durabilitatea

⁵⁰ Cu excepția expresiilor utilizate frecvent în toate domeniile: dezvoltare durabilă, economie durabilă, viitor durabil, strategii durabile, management durabil, politici durabile

02.2022	Propunere de directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind obligația de diligență a întreprinderilor în ceea ce privește durabilitatea	51	50	Diligența necesară privind durabilitatea Informații privind durabilitatea Factori de durabilitate Indicatori de durabilitate Durabilitatea sistemelor de guvernare Durabilitatea lanțului de valoare (frecvența frazei = 54)
---------	--	----	----	---

Sursa: Autorii

Potrivit elementelor reținute în tabelul de mai sus, se poate observa că în directivele mai vechi, Directiva contabilă din 2013 și Directiva privind raportarea nefinanciară din 2014, cuvintele „durabil” și „durabilitate” sunt foarte puțin utilizate. Începând din 2018 și mai ales după crizele asociate pandemiei Covid 19, cei doi termeni au devenit punctul de referință al dispozitivelor legale, ca expresie a conștientizării gravității și urgenței găsirii de soluții la problemele de mediu și sociale cu care se confruntă societatea umană. Astfel, de exemplu, cuvântul "durabilitate" este utilizat de 684 de ori în recenta Directivă (UE) 2022/2464 și doar de trei ori în Directiva (UE) 2014/95. De asemenea, treptat sintagmele care includ acești termeni își măresc frecvența sau apar noi sintagme precum "factori de durabilitate", „criterii de durabilitate”, "durabilitatea lanțului de valoare", "vigilența în materie de durabilitate", cu o încărcătură informațională de interes major pe plan conceptual și empiric.

2.4. O schimbare de sintagmă conformă cu noul cadru juridic european

Tabelul 1 (coloana 4) sintetizează principalele sintagme ce apar în reglementările europene privind dezvoltarea durabilă, precum: creșterea durabilă, finanțarea durabilă, investițiile durabile, durabilitatea sistemelor de guvernare, lanțurile valorice durabile, factorii de durabilitate, indicatorii de durabilitate, diligența în materie de durabilitate etc. Dincolo de coerența formală, naturală a sintagmei "informații privind durabilitatea" cu ceilalți termeni care alcătuiesc cadrul conceptual european privind durabilitatea, există, de asemenea, o coerență în termeni de conținut.

Astfel, în martie 2018, Comisia Europeană sublinia în comunicarea sa privind *Planul de acțiune pentru finanțarea creșterii durabile*⁵¹, necesitatea unor acțiuni urgente pentru adaptarea politicilor publice la realitățile actuale, marcate de efectele negative ale schimbărilor climatice și de epuizarea resurselor. Comisia a pornit în mod corect de la ideea că sectorul financiar are un rol-cheie în promovarea tranziției ecologice, rol pe care și-l poate asuma datorită poziției sale de intermediar între utilizatori și furnizorii de capital. Cele trei obiective ale planului⁵² au fost defalcate în zece măsuri emblematică⁵³, care au fost

⁵¹ COM(2018) 97 final, Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Consiliu, Banca Centrală Europeană, adresată Comitetului Economic și Social European și Comitetului Regiunilor, *Plan de acțiune: Finanțarea creșterii durabile*

⁵² *Idem*, p. 3:

i) reorientarea fluxurilor de capital către investiții durabile pentru a realiza o creștere durabilă și favorabilă incluziunii; ii) gestionarea riscurilor financiare generate de schimbările climatice, epuizarea resurselor, degradarea mediului și problemele sociale; iii) promovarea transparenței și a unei viziuni pe termen lung în activitățile economice și financiare.

⁵³ *Idem*, p. 18-20 :

- i. instituirea unui sistem european de clasificare (taxonomie) pentru activități prin prisma durabilității;
- ii. crearea unor standarde și etichete pentru produsele financiare ecologice;
- iii. stimularea investițiilor în proiecte durabile;
- iv. integrarea durabilității în furnizarea de consultanță financiară;
- v. dezvoltarea unor indici de referință în materie de durabilitate;
- vi. o mai bună integrare a durabilității în ratinguri și în cercetarea de piață;
- vii. clarificarea atribuțiilor investitorilor instituționali și ale administratorilor de activ ;

ulterior puse în aplicare într-un număr semnificativ de directive, regulamente și acte delegate Directiva (UE) 2022/2464 concretizează cea de-a 9-a măsură adoptată în acest plan, a cărei punere în aplicare trebuie să permită *"investitorilor și părților interesate să își evalueze crearea de valoare pe termen lung și expunerea lor la riscurile legate de durabilitate"*⁵⁴. Definiția "finanțării durabile" din *Planul de acțiune: Finanțarea creșterii durabile*, ca un *"proces de acordare a atenției cuvenite considerentelor sociale și de mediu în procesul decizional de investiții"*⁵⁵, este fundamentală din punct de vedere conceptual. Acest proces trebuie să răspundă la două imperative: îmbunătățirea contribuției sistemului financiar la o creștere durabilă și favorabilă incluziunii prin finanțarea nevoilor pe termen lung ale societății și consolidarea stabilității financiare prin integrarea factorilor de mediu, sociali și de governanță (ESG) în procesul decizional de investiții.

La nivel operațional, canalizarea capitalului către investiții durabile este esențială pentru succesul angajamentelor europene, deoarece accesul la finanțare reprezintă un obstacol major în calea investițiilor durabile ale întreprinderilor, în special ale IMM-urilor. Potrivit unui sondaj realizat de Banca Europeană de Investiții, 28,3 % dintre IMM-urile din UE se confruntă cu astfel de dificultăți, respectiv 31,7 % dintre întreprinderile mici și microîntreprinderi⁵⁶.

Potrivit Comisiei, *"...lipsa de claritate în rândul investitorilor cu privire la conceptul de investiții durabile este un factor care contribuie la acest deficit de investiții, precum și un obstacol în calea finanțării infrastructurii sociale care este necesară pentru a aborda problemele de inegalitate și de incluziune"*⁵⁷. În ciuda acestui avertisment, această comunicare nu oferă definiția investițiilor durabile. Acesta va fi dezvoltat puțin mai târziu, în legătură cu alte concepte-cheie (factori de durabilitate, risc de sustenabilitate), în Regulamentul (UE) 2019/2088, care impune publicarea de informații specifice legate de durabilitate de către întreprinderile care își desfășoară activitatea în sectorul serviciilor financiare. Scopul acestui regulament este *"de a stabili norme armonizate pentru participanții la piața financiară și consultanții financiari cu privire la transparența în ceea ce privește integrarea riscurilor legate de durabilitate și luarea în considerare a impactului negativ asupra sustenabilității în procesele lor și furnizarea de informații privind durabilitatea produselor financiare"*⁵⁸.

*Astfel, "investiția durabilă este o investiție într-o activitate economică care contribuie la un obiectiv de mediu (...) sau un obiectiv social", cu condiția ca "astfel de investiții să nu aducă prejudicii semnificative niciunui dintre aceste obiective și ca societățile în care se fac investițiile să aplice bune practici de governanță (...)"*⁵⁹. Obiectivele de mediu trebuie să fie măsurabile prin utilizarea unor indicatori-cheie referitori la utilizarea eficientă a resurselor (energie, materii prime, apă, terenuri), generarea de deșeuri și de emisii de gaze cu efect de seră sau efectele asupra biodiversității și a economiei circulare. În ceea ce privește obiectivele sociale, regulamentul vizează combaterea inegalităților, consolidarea coeziunii sociale, integrarea socială și relațiile de muncă, investițiile în capitalul uman sau în

-
- viii. *integrarea durabilității în cerințele prudențiale;*
 - ix. *consolidarea comunicării referitoare la durabilitate și elaborarea normelor contabile;*
 - x. *promovarea unei guvernante corporative durabile și atenuarea viziunii pe termen scurt pe piețele de capital*

⁵⁴ *Idem*, p. 12.

⁵⁵ *Idem*, p. 3

⁵⁶ Commission européenne (2022), *Annual Report on European SMEs 2021/22, SMEs and environmental sustainability, SME Performance Review 2021/2022*, p. 79-90

⁵⁷ COM(2018) 97 final, Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Consiliu, Banca Centrală Europeană, adresată Comitetului Economic și Social European și Comitetului Regiunilor, *Plan de acțiune: Finanțarea creșterii durabile*, p. 4

⁵⁸ Regulamentul (UE) 2019/2088 al Parlamentului european și a Consiliului privind informațiile privind durabilitatea în sectorul serviciilor financiare, art. 1.

⁵⁹ *Idem*, art. 2 (§ 17)

comunitățile dezavantajate din punct de vedere economic sau social (...). Valoarea investiției trebuie abordată în raport cu riscul de durabilitate, definit ca "un eveniment sau o situație de mediu, socială sau de guvernare care, în cazul în care are loc, ar putea avea un impact negativ semnificativ, real sau potențial, asupra valorii investiției"⁶⁰.

Punerea în aplicare a mecanismelor menționate mai sus și orientarea fluxurilor de capital către investiții durabile au necesitat, de asemenea, definirea și o înțelegere comună a conceptului "durabil", respectiv a criteriilor pentru clasificarea și identificarea activităților durabile. Aceasta s-a aflat în centrul celor mai importante și urgente acțiuni din planul de acțiune pentru finanțarea creșterii durabile. Clarificarea cu privire la aspectele de mai sus a fost furnizată de Regulamentul (UE) 2020/852, cunoscut sub numele de Regulamentul „Taxonomie”, care „institue criteriile pentru a determina dacă o activitate economică se califică drept durabilă din punctul de vedere al mediului în scopul stabilirii gradului în care o investiție este durabilă din punctul de vedere al mediului”⁶¹. El conține definiții de bază ale durabilității mediului în Uniune și stabilește criteriile armonizate pentru calificarea unei activități ca „durabile”. De asemenea, regulamentul „Taxonomie” modifică cerințele de raportare ale întreprinderilor, care trebuie să dezvăluie; să dovedească cu ajutorul unor indicatori măsurabili și verificabili, cum și în ce măsură activitățile lor sunt durabile din punctul de vedere al mediului.

Legiuitorul revine la definiția investițiilor durabile, din punct de vedere al mediului, specificând că investițiile durabile din punctul de vedere al mediului reprezintă o investiție în una sau mai multe activități economice care pot fi considerate durabile din punctul de vedere al mediului”⁶². Prin urmare, durabilitatea investiției este condiționată de durabilitatea activității economice în care se investește. Conform regulamentului „Taxonomie” "o activitate economică este considerată durabilă din punctul de vedere al mediului dacă activitatea economică respectivă contribuie substanțial la unul sau mai multe dintre obiectivele de mediu (...) nu aduce prejudicii semnificative niciunui dintre obiectivele de mediu declarate (...)”⁶³ și se exercită cu respectarea garanțiilor minime privind drepturile omului și drepturile fundamentale la locul de muncă”⁶⁴. Dintre cele șase obiective de mediu, doar primele două, atenuarea schimbărilor climatice și adaptarea la acestea, fac obiectul unui regulament delegat⁶⁵ care specifică conținutul informațiilor care urmează să fie publicate de diferiți actori financiar și nefinanciar. Așa cum s-a putut observa, în acest act regulament "durabilitatea" e limitează la aspectele de mediu, în timp ce în Regulamentul (UE) 2019/2088, durabilitatea este abordată într-o viziune mai largă "aspecte de mediu,

⁶⁰ *Idem*, art. 2 (§ 22)

⁶¹ Regulamentul Taxonomie, art. 1

⁶² *Idem*, art. 2 (§1)

⁶³ A se vedea articolul 9 din Regulamentul Taxonomie: "În sensul prezentului regulament, obiectivele de mediu includ: (a) atenuarea schimbărilor climatice (procesul de limitare a creșterii temperaturii medii globale la mult sub 2 °C și continuarea eforturilor de limitare a acesteia la 1,5 °C peste nivelurile preindustriale, astfel cum se prevede în Acordul de la Paris); b) adaptarea la schimbările climatice; (c) utilizarea durabilă și protecția resurselor acvatice și marine; (d) tranziția către o economie circulară; (e) prevenirea și controlul poluării; (f) protecția și refacerea biodiversității și a ecosistemelor; A se vedea, de asemenea, art. 2 (§5) , (§6).

⁶⁴ *Idem*, art. 3 și art. 18

⁶⁵ Regulamentul delegat(UE) 2021/2178 al Comisiei din 6 iulie 2021 de completare a Regulamentului (UE) 2020/852 al Parlamentului European și al Consiliului prin precizarea conținutului și a modului de prezentare a informațiilor care trebuie furnizate de întreprinderile care fac obiectul articolului 19a sau 29a din Directiva 2013/34/UE în ceea ce privește activitățile economice durabile din punctul de vedere al mediului și prin precizarea metodologiei pentru respectarea acestei obligații de furnizare de informații; Regulamentul delegat (UE) 2021/2139 al Comisiei din 4 iunie 2021 de completare a Regulamentului (UE) 2020/852 al Parlamentului European și al Consiliului prin stabilirea criteriilor tehnice de examinare pentru a determina condițiile în care o activitate economică se califică drept activitate care contribuie în mod substanțial la atenuarea schimbărilor climatice sau la adaptarea la schimbările climatice și pentru a stabili dacă activitatea economică respectivă aduce prejudicii semnificative vreunui dintre celelalte obiective de mediu

sociale și de personal, respectarea drepturilor omului și lupta împotriva corupției și a actelor de corupție"⁶⁶.

Având în vedere conceptele vehiculate și amploarea implicațiilor acestor dispozitive legislative, schimbarea sintagmei "informații nefinanciare" în "informații privind durabilitatea" dă coerență cadrului conceptual european, făcând interconexiunile dintre diferitele acte juridice europene mai clare și mai operaționale.

2.5. O schimbare de sintagmă în concordanță cu Agenda 2030

Schimbarea de sintagmă este, de asemenea, coerentă pe plan conceptual cu declarațiile internaționale privind dezvoltarea durabilă⁶⁷ și angajamentele internaționale din cadrul Agendei 2030, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite în 2015. Publicarea de către anumite categorii de întreprinderi a unor informații relevante, comparabile și fiabile privind durabilitatea asigură o mai bună monitorizare și transparență a progreselor înregistrate la nivel european și internațional în atingerea obiectivelor asumate. Obligația întreprinderilor de a extinde sfera informațiilor dezvăluite, propunerea de noi instrumente de măsurare și evaluare a durabilității va conduce la atingerea anumitor obiective, în special a obiectivelor 5, 10, 12, 13⁶⁸. Propunerea emblematică a Comisiei privind clasificarea activităților în funcție de potențialul acestora de a contribui la obiectivele de mediu, "taxonomia" permite poziționarea activităților întreprinderilor pe traiectoria tranziției durabile și orientarea fluxurilor financiare către prioritățile definite de comunitatea europeană și internațională.

3. Noul raport dintre regulile de drept și realitatea socială creat de Directiva (UE) 2022/2464

Relația dintre sistemul juridic și realitatea socială în care și asupra căreia acționează poate fi abordată de trei perspective: a legalității, a legitimității și a efectivității⁶⁹.

În spiritul curentului iluminist "legalitatea" este asociată cu libertatea, raționalitatea, rolul statului în asigurarea securității, libertății și egalității dintre oameni. În dreptul european, unde "*nu există lege în sensul exprimării voinței poporului suveran, legalitatea europeană este, prin urmare, o legalitate în esență jurisdicțională (...) care se explică prin competența (în special economică) și arhitectura instituțională sui generis a Comunității Europene*"⁷⁰. Legalitatea europeană "*funcționează prin respectarea, controlată de o instanță, a unei rețele, a unui arhipelag de principii*"⁷¹. Ea se măsoară prin respectarea principiilor și valorilor de fond care ghidează acțiunile.

În ceea ce privește legitimitatea, ea este asociată, în general, "*cu ceea ce se conformează, nu numai legilor, ci și moralității, rațiunii*"⁷². Etimologic, legitimitatea este "*caracteristica a ceea ce este întemeiat în drept și/sau justiție*". Prin urmare, se referă numai la acele lucruri care pot face obiectul unei dezbateri din punct de vedere al dreptului sau al justiției, și anume, în esență, al acțiunilor umane, în măsura în care acestea au loc într-un context

⁶⁶ Regulamentul (UE) 2019/2088, art. 2 (24)

⁶⁷ ONU, Résolution du 25 septembre 2015 "*Transformer notre monde : le Programme de développement durable à l'horizon 2030*"; La Convention cadre des Nations Unies du 12 décembre 2015 sur les changements climatiques (Accord de Paris), etc.

⁶⁸ Egalitatea de gen, Reducerea inegalităților, Consumul și producția durabile, Politici climatice.

⁶⁹ Mincké, Ch. (1998), « Effets, effectivité, efficience et efficacité du droit : le pôle réaliste de la validité », *Revue interdisciplinaire d'études juridiques*, Vol. 40, p. 115-151

⁷⁰ Slingeneyer, T. & Vogliotti M. (2019), *Les nouveaux chemins de la légalité. Au-delà de la modernité juridique*, Bruxelles, Presses de l'Université Saint-Louis, p. 275-281.

⁷¹ *Ibid.*

⁷² *Ibid.*

social care definește norme acceptabile și inacceptabile, conforme și neconforme, convenabile și neconvenabile»⁷³.

Efectivitatea se referă la efectele dreptului "*determinate prin el însuși și prin modul în care este pus în aplicare*"⁷⁴, indiferent dacă acestea se materializează prin modificarea practicilor actorilor sau a reprezentărilor lor; . Efectivitatea dreptului se referă, de asemenea, la eficacitatea și eficiența normelor și reglementărilor, deoarece, odată identificate, efectele acestora trebuie evaluate. Trecerea de la informațiile nefinanciare la cele privind durabilitatea implică noi relații între regulile de drept și realitatea socială, atât la nivelul reprezentării actorilor, cât și al modificării practicilor și eficacității lor, așa cum vom vedea în continuare.

3.1. Pilonii noului cadru juridic în materie de durabilitate

Realitatea economică și socială este un ansamblu complex și dinamic de fapte și de valori în interconexiune. Interferențe între normele de drept și funcționarea economiei și a societății, în general, au existat dintotdeauna, deoarece legea orientează actorii economici și sociali către un anumit tip de acțiune, generând în același timp anumite constrângeri în alegerile lor. Constrângerile s-au multiplicat în ultima perioadă, în contextul globalizării economiei, al diversificării crescătoare a surselor de drept, al apariției unor noi provocări legate de mediu și de epuizarea resurselor, al accentuării disparităților și problemelor sociale, al diversificării tipurilor de actori și a categoriilor de interese adesea contradictorii pe care le reprezintă. De aceea, perimetrul „confruntării” dintre realitatea socială și drept s-a extins considerabil, putând viza: coerența dintre normele juridice, valorile sociale și legitățile economico-sociale; raportul dintre obiectivele urmărite de un text juridic și mijloacele mobilizate/mobilizabile pentru atingerea acestora; raportul dintre instrumentele juridice și nevoile sociale la care aceste instrumente ar trebui să aducă un răspuns etc.⁷⁵. Aceasta este și perspectiva din care analizăm în cele ce urmează raportul dintre regulile de drept și realitatea socială, creat de Directiva (UE) 2022/2464 referitoare la raportarea privind durabilitatea de către întreprinderi. O astfel de abordare deschide calea spre reflecție și indirect spre practici inovatoare, deoarece "*legea constituie nu numai armătura societății, oferind siguranță cetățenilor (...), ci și un instrument de progres: legislația nu numai că ratifică moravurile, în multe privințe, ea le suscită*"⁷⁶.

3.1.1. Pilonul axiologic

3.1.1.1. Compatibilitatea cu valorile fundamentale ale Uniunii Europene

Dispozițiile Directivei (UE) 2022/2464 sunt elaborate în spiritul respectării principiilor și valorilor europene cu scop universal, al respectării drepturilor omului, a libertăților fundamentale și a standardelor democratice izvorâte, în special, din Carta internațională a drepturilor omului, Declarația Organizației Internaționale a Muncii privind drepturile fundamentale la locul de muncă, Carta socială europeană, Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene etc.

Ea concretizează, de asemenea, angajamentele luate de Comisie în cadrul *Pactului verde european* de a revizui dispozițiile Directivei contabile (UE) 2013/34, astfel cum a fost modificată prin Directiva (UE) 2014/95 privind publicarea de informații nefinanciare. Această revizuire contribuie la realizarea obiectivelor *Pactului verde*, de "*construire a unei economii care să funcționeze pentru oameni și de*

⁷³ Laufer, R., Burlaud, A. (2022), *Legitimité*, în *Encyclopédie du management public*, Open Edition Books, p. 419 - 423

⁷⁴ Mincké, Ch. *Op. Cit.* p. 115-151.

⁷⁵ Niculescu, M., Galabov, A. (2023), « Interpretarea legii economiei sociale: perspectivă economică și sociologică », *Honorem, Brândușa Ștefănescu*, București, Ed. Hamangiu,

⁷⁶ Legeais, R. (1973), *Clefs pour le droit*, Paris, Seghers, 1973, p. 143.

*consolidare a economiei sociale de piață a Uniunii (...) de transformare a Uniunea într-o economie modernă, eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor și competitivă, fără emisii nete de gaze cu efect de seră până în 2050*⁷⁷. Punerea sa în aplicare ar trebui să sporească gradul de conștientizare a întreprinderilor cu privire la drepturile fundamentale ale omului și la aspectele climatice, să le motiveze în direcționarea fluxurilor de capital către cele care le respectă, să le influențeze în definirea priorităților la nivel de management și de guvernare corporativă în procesul decizional, să conducă la schimbarea comportamentului tuturor actorilor din lanțul de valoare.

Directiva este elaborată în conformitate cu principiile europene clasice, în special cu cele privind subsidiaritatea și proporționalitatea. Astfel, coerența normelor de divulgare a informațiilor privind durabilitatea cu alte acte legislative ale Uniunii nu poate fi garantată decât de Uniune. De asemenea, respectarea principiului proporționalității, permite determinarea categoriilor de societăți care fac obiectul obligațiilor de informare și a câmpului informațiilor care trebuie divulgate, în funcție de resursele, capacitățile și complexitatea activităților lor. Informarea privind durabilitatea trebuie să răspundă nevoilor utilizatorilor, fără să impună o sarcină disproporționată pentru întreprinderile ce intră sub incidența directivei sau pentru cele afectate indirect ca parte a lanțului lor de valoare⁷⁸. Astfel, IMM-urile beneficiază de obligații simplificate de raportare în materie de durabilitate, precum și de termene mai lungi pentru publicarea primului raport privind durabilitatea (2027, cu posibilitatea de a amâna pentru 2029), întreprinderile din afara Uniunii trebuie să furnizeze doar informații legate de impactul lor social și de mediu, nu și cele legate de riscurile și oportunitățile lor etc. Această directivă promovează, de asemenea, principii tehnice specifice.

3.1.1.2. Principiul dublei materialități

Directiva (UE) 2022/2464 introduce, în mod explicit, principiul « *double materiality perspective* » în obligațiile de raportare privind durabilitatea întreprinderilor. Această sintagmă a fost tradusă în versiunea în limba franceză a directivei prin « *double importance relative* », iar în versiunea în limba "dubla perspectivă a pragului de semnificație". Cuvântul „materialitate” are în acest context aceeași conotație semantică: "sens", "importanță", "relevanță".

În contabilitate, „materialitatea” corespunde relevanței informațiilor contabile, faptului că acestea sunt semnificative⁷⁹. Articolul 2 (§16) din Directiva contabilă, versiunea în limba română, definește implicit termenul "semnificație", în cadrul sintagmei respectiv „*prag de semnificație*”, drept „*statutul informațiilor în cazul în care se poate anticipa în mod rezonabil că omisiunea sau prezentarea eronată a acestora influențează deciziile pe care utilizatorii le adoptă pe baza situațiilor financiare ale întreprinderii (...)*”⁸⁰. Varianta în limba franceza folosește cuvântul "significatif", definit în mod asemănător, drept „*statutul unei informații în cazul în care se poate considera în mod rezonabil că omisiunea sau inexactitudinea riscă să influențeze deciziile pe care le iau utilizatorii pe baza situațiilor financiare ale întreprinderii*”.

Dubla materialitate este un concept complex, a cărui definiție combină două abordări referitoare la luarea în considerare a informațiilor privind durabilitatea în procesul decizional:

- o abordare "outside-in", potrivit căreia numai informațiile privind impactul pozitiv și negativ al mediului (economic, social, natural) asupra entității sunt relevante și, prin urmare, trebuie luate în considerare.

⁷⁷ Directive (EU) 2022/2464, Considerentul 1

⁷⁸ *Idem*, Considerentul 46

⁷⁹ Edgley, C. (2014), "A genealogy of accounting materiality". *Critical Perspectives on Accounting*, 25(3), p. 255-271.

⁸⁰ Directiva contabilă (UE) 2013/34, art. 2 (§16)

- Este o abordare a oportunităților (impacturilor pozitive) și a riscurilor (impacturilor negative) companiei („*financial materiality*”);
- o abordare "*inside-out*", conform căreia informațiile referitoare la impacturile negative și pozitive al entității asupra mediului (economic, social, de mediu) sunt, de asemenea, semnificative („*impact pateriality*”).

Această abordare se bazează pe teoria "externalităților", conform căreia externalitatea (pozitivă sau negativă) este prin definiție un câștig sau o pierdere pe care un agent economic (persoană fizică sau societate) o impune altuia (sau altora), în afara pieței, excluzând astfel compensarea⁸¹. În acest sens, externalitatea se referă la noțiunea de impact. Pentru EFRAG ((European Financial Reporting Advisory Group), organism însărcinat de Comisia Europeană cu elaborarea normelor tehnice de durabilitate, "materialitatea" ar trebui înțeleasă drept criteriu pentru includerea informațiilor în rapoartele de gestiune ale societăților. Acest criteriu reflectă:

- importanța informațiilor în raport cu fenomenul pe care ar trebui să-l descrie sau să-l explice;
- capacitatea informațiilor de a răspunde nevoilor și așteptărilor părților interesate și ale însăși întreprinderii, permițând un proces decizional corect;
- și, în general, nevoile de transparență în interesul public⁸².

Prin urmare, dubla semnificație este, în sensul dat de EFRAG, este un concept care oferă criterii pentru a determina dacă un subiect/o temă sau o informație privind durabilitatea ar trebui sau nu să fie incluse în raportul privind durabilitatea al întreprinderii. Dubla materialitate trebuie înțeleasă ca o îmbinare, o simbioză a celor două forme de materialitate (materialitatea financiară și materialitatea de impact). Un subiect sau o informație privind durabilitatea îndeplinește criteriul dublei materialități dacă este semnificativă din punctul de vedere al impactului sau din punct de vedere financiar, sau din ambele puncte de vedere în același timp⁸³. Această dublă abordare prezintă interes în procesul decizional, atât pentru întreprindere raportoare, cât și pentru toate celelalte părți interesate.

Perspectiva întreprinderii se concretizează în materialitatea financiară, fiind o perspectiva "*outside-in*". O informație prezintă o importanță relativă din punct de vedere financiar (materialitate financiară) dacă "*are efecte financiare asupra societăților, adică generează riscuri sau oportunități care influențează sau sunt susceptibile să influențeze fluxurile viitoare de trezorerie și, prin urmare, valoarea întreprinderii pe termen scurt, mediu sau lung și care nu se reflectă în informațiile financiare la data bilanțului*"⁸⁴. Materialitatea de impact reprezintă perspectiva altor părți interesate, și anume o perspectivă "*inside-out*". Informațiile privind durabilitatea au de o importanță relativă din perspectiva impactului dacă "*compania este conectată la impacturi semnificative reale sau potențiale asupra oamenilor sau mediului*"⁸⁵.

Aceste accepțiuni date de EFRAG se regăsesc în Directiva (UE) 2464/2022, care impune întreprinderilor să "*raporteze atât cu privire la impactul activităților întreprinderii asupra oamenilor și a mediului, cât și cu privire la modul în care aspecte de durabilitate afectează întreprinderea. Această noțiune se referă la dubla perspectivă asupra pragului de semnificație, conform căreia partea de riscuri pentru întreprindere și partea de impact al acesteia reprezintă fiecare o perspectivă asupra pragului de*

⁸¹ Perman, R., Ma, Y., McGilvray, J., & Common, M. (2003). *Natural resource and environmental economics* (3rd ed.). Pearson Education, citat de Rimbaud, A. et al. (2022) in Papier de recherche: *Mesure et définition d'impacts extra-financiers des investissements: retour des théories et pratiques de l'Impact Investing et apports possibles de la comptabilité*, ANC, Paris

⁸² EFRAG (2022), [Draft] *European Sustainability Reporting Guidelines 1 Double materiality conceptual guidelines for standard-setting*, p. 4 <https://www.efrag.org/>, consultat în februarie 2022

⁸³ *Idem*, p. 5

⁸⁴ *Idem*, p. 6

⁸⁵ *Ibid.*

*semnificație*⁸⁶. Același considerent precizează obligația de raportare pentru situațiile în care aspectele legate de sustenabilitate sunt semnificative doar din una dintre cele două perspective: „... este necesar să se clarifice faptul că întreprinderile ar trebui să ia în considerare fiecare perspectivă asupra pragului de semnificație în parte și ar trebui să prezinte informații care sunt semnificative din ambele perspective, precum și informații care sunt semnificative numai dintr-o singură perspectivă”⁸⁷.

Definiția materialității financiare reținută de legiuitorul european este foarte asemănătoare cu cea propusă de EFRAG. Astfel se consideră că un aspect de dezvoltare durabilă este semnificativ din punct de vedere financiar dacă declanșează sau poate declanșa efecte financiare semnificative asupra dezvoltării întreprinderii, inclusiv asupra fluxului de numerar și situației financiare a acesteia. În ceea ce privește materialitatea de impact, directiva se referă la *“impactul semnificativ real sau potențial, pozitiv sau negativ al companiei asupra oamenilor sau asupra mediului pe termen scurt, mediu sau lung”*. Acestea sunt atât *“impacturi cauzate sau la care compania a contribuit”* în mod direct, cât și impacturi generate prin *“relațiile sale comerciale”*⁸⁸. Relațiile comerciale includ lanțul valoric din amonte și din aval al companiei și nu se limitează la relațiile contractuale directe.

Evaluările materialității de impact și a materialității financiare sunt interdependente, iar întreprinderile trebuie să le ia în considerare în raportarea lor privind durabilitatea. Aplicarea acestui principiu permite întreprinderilor să identifice din ansamblul impacturilor, riscurilor și oportunităților, pe cele care sunt semnificative și care trebuie, prin urmare, să fie incluse în rapoartele lor privind durabilitatea. Cu toate acestea, dispozițiile directivei nu clarifică modul de aplicare a principiului dublei semnificații. Astfel de clarificări sunt așteptate din partea normelor de durabilitate, în curs de elaborare de către EFRAG.

3.1.1.3. Crearea de valoare: o nouă perspectivă a reglementărilor europene

Inspirându-se din *Principiilor directoare ale ONU privind afacerile și drepturile omului*⁸⁹, noile directive europene creează întreprinderilor obligații de raportare și de diligență rezonabilă cu privire la crearea de valoare. Această orientare a raportării întreprinderilor spre crearea de valoare a fost dezvoltată și recomandată de International Integrated Reporting Council (IIRC)⁹⁰ în *Cadrul de referință internațional de raportare integrată*. Fără a defini valoarea, IIRC se concentrează asupra procesului de creare a valorii și pledează pentru o abordare care să se bazează pe diverse surse de informații pentru a reflecta întreaga gamă de factori care au un impact semnificativ asupra capacității organizației de a crea valoare pe termen scurt, mediu și lung, pentru ea însăși, pentru părțile interesate și pentru societate în ansamblu⁹¹.

Legiuitorul european are aceeași abordare, evocând crearea de valoare din două unghiuri: cel al contribuției resurselor necorporale la crearea de valoare și cel al lanțului de valoare⁹². Astfel, Directiva (UE) 2464/2022 introduce obligația întreprinderilor de a furniza informații cu privire la *resursele*

⁸⁶ Directiva (UE) 2022/2464, Considerentul 29

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ Directiva (UE) 2022/2464, Considerentul 31

⁸⁹ www.ohchr.org, accesat în martie 2023

⁹⁰ IIRC (International Integrated Reporting Council) este o coaliție globală de companii, investitori, autorități de reglementare, organisme de standardizare, reprezentanți ai profesiei contabile și ONG-uri care promovează raportarea integrată.

⁹¹ IIRC, *Cadrul de referință internațional de raportare integrată*, https://ceccar.ro/ro/wp-content/uploads/2021/09/3103_IIRC_framework_doc_8a-RO-FINAL.pdf, consultat în martie 2023

⁹² Directiva (UE) 2022/2464, Considerentul 31

*necorporale esențiale*⁹³ generate intern, pentru a permite utilizatorilor de informații să înțeleagă mai bine evoluția activității, rezultatele și situația întreprinderilor, precum și decalajul tot mai mare dintre valoarea lor contabilă și valoarea lor de piață. Informațiile privind abilitățile, competențele și experiența angajaților, loialitatea față de companie și dorința de a îmbunătăți procesele, bunurile și serviciile, precum și informațiile privind calitatea relațiilor dintre companie și părțile interesate sunt considerate inseparabile de problemele de dezvoltare⁹⁴. Directiva subliniază importanța informațiilor privind cercetarea și dezvoltarea, precum și obligația întreprinderilor de a-și baza informațiile furnizate în rapoartele lor privind durabilitatea pe dovezi științifice.

Obligația de a publica informații privind aspectele de durabilitate, precum și diligența necesară în materie de durabilitate se referă nu numai la activitățile întreprinderii, ci la întregul lanț valoric. De altfel, așa cum se poate constata din tabelul 1 a avut loc o înlocuire treptată a termenului⁹⁵ de lanț de aprovizionare cu cel al lanțului de valoare, citat de 24 de ori în Directiva (UE) 2464/2022 și de 54 de ori în proiectul de directivă privind diligența necesară⁹⁶. Acest concept introdus în teoria managerială de Michel Porter desemnează ansamblul de activități situate în amonte sau în aval de întreprindere (activități de bază: logistică internă și externă, producție, marketing/vânzări, servicii și, respectiv, activități de suport: infrastructură, resurse umane, cercetare și dezvoltare, achiziții) care influențează avantajul competitiv al acesteia⁹⁷.

Proiectul de directivă privind diligența necesară definește "lanțul valoric" ca fiind: "*activități legate de producția de bunuri sau de prestarea de servicii de către o întreprindere, inclusiv dezvoltarea produsului sau a serviciului și utilizarea și eliminarea produsului, precum și activități legate de relațiile de afaceri ale societății din amonte și din aval*"⁹⁸.

Deși prima parte a definiției are o conotație managerială, ea se îndepărtează treptat de aceasta prin includerea cerințelor care acoperă întregul ciclu al produsului, de la proiectare la eliminare, inclusiv cerințe pentru includerea relațiilor de afaceri bine stabilite ale companiei în cadrul lanțului valoric. Legiuitorul definește o "relație comercială bine stabilită" ca fiind "*o relație comercială, directă sau indirectă, care este sau ar trebui să fie sustenabilă, ținând seama de intensitatea sau de durata acesteia, și care nu constituie o parte neglijabilă sau doar auxiliară a lanțului valoric*"⁹⁹, fără a preciza însă pragurile de evaluare a duratei, intensității sau caracterul non neglijabil al relației. Acest lucru necesită utilizarea raționamentului profesional¹⁰⁰.

Noul regulament care obligă întreprinderile să informeze cu privire la procesul de creare a valorii și să își monitorizeze lanțul valoric din punct de vedere al drepturilor omului, al protecției mediului și al normelor de muncă sunt noutăți în legislația europeană. Nu există nicio îndoială că sunt necesare clarificări suplimentare cu privire la conceptul și configurația lanțurilor valorice, respectiv a relațiilor de

⁹³ "Resurse necorporale esențiale" sunt resursele lipsite de substanță fizică de care depinde în mod fundamental modelul de afaceri al societății și care constituie o sursă de creare de valoare pentru societate, a se vedea articolul 1, punctul 1; (§19) din Directiva (UE) 2022/2464.

⁹⁴ Directiva (UE) 2022/2464, Considerentul 32

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ COM(2022) 71 final 2022/0051 (COD) Propunere de Directiva Parlamentului European și a Consiliului referitoare la obligația de diligență în materie de durabilitate a întreprinderilor și de modificare a Directivei (UE) 2019/1937

⁹⁷ Porter, M. (1980), *Competitive strategy: techniques for analyzing industries and competitors*, New York, The Free Press; Porter, M. (1985), *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. New York, The Free Press

⁹⁸ COM (2022) 71 final 2022/0051, art.3, g.

⁹⁹ *Idem*, art. 3, f.

¹⁰⁰ Burlaud & Niculescu: "Un drept contabil care face apel la raționamentul profesional: o amenințare sau o oportunitate pentru profesia contabilă?" *Audit Financiar* Nr. 144, decembrie 2016, București, pp. 1267-1276.

afaceri stabilite, dar și cu privire la înțelegerea și interpretarea obligațiilor juridice ale întreprinderilor¹⁰¹. Ele deschid, la ora actuală, noi piste de reflecție pentru mediul academic și de cercetare.

3.1.2. Pilonul teleologic

Obiectivul principal al Directivei (UE) 2464/2022 vizează armonizarea și îmbunătățirea disponibilității și a calității informațiilor privind durabilitatea întreprinderilor. Acest obiectiv face parte din preocupările de a reduce asimetria informațiilor din perspectiva diferitelor părți interesate, de a reduce ecarturile de putere și, de asemenea, a riscurilor asociate acestora¹⁰².

Publicarea unor informații de calitate, comparabile, relevante și fiabile privind durabilitatea este benefică pentru întreprinderea raportoare, cât și pentru toate părțile interesate: cele cu care întreține relații comercial, organizațiile societății civile, cetățenii și societatea în ansamblu. Astfel:

- Investitorii, inclusiv administratorii de active, vor putea argumenta și asigura, pe baza informațiilor disponibile, creștea fluxurilor financiare spre activitățile calificate drept durabile;
- partenerii de afaceri ai întreprinderilor vor putea utiliza aceste informații pentru a înțelege riscurile și impactul asupra durabilității în cadrul propriilor lanțuri valorice;
- sindicatele și reprezentanții salariaților vor fi mai bine informați și vor avea o implicare mai pertinentă la dialogul social;
- actorii societății civile vor cunoaște mai bine impactul activităților de afaceri asupra populației și mediului;
- agențiile de mediu vor putea monitoriza mai bine tendințele sociale și de mediu;
- persoanele fizice și deponenții vor dispune de informații utile pentru a putea investi conform convingerilor lor privind dezvoltarea durabilă.

Astfel de informații vor fi utile și factorilor de decizie politică în conceperea și aplicarea politicilor publice, respectiv în fundamentarea deciziilor lor economice, sociale și de mediu. Aceste mecanisme de publicare, diseminare și utilizare a informațiilor privind durabilitatea ar trebui să contribuie la evoluția realităților economice sociale spre un sistem stabil, durabil și favorabil incluziunii, benefic tuturor.

3.1.3. Pilonul „redevabilității”¹⁰³

Noile reglementări europene măresc responsabilitățile întreprinderilor pentru impactul lor asupra mediului și asupra drepturilor fundamentale, dar și cele privind diligența necesară în materie de durabilitate. Întreprinderile trebuie să publice o varietate de informații privind durabilitatea dincolo de obligațiile prevăzute în Directiva (UE) 2014/95, fiind responsabile de conținutul acestora și obligate să dea socoteală părților interesate cu privire la deciziile și acțiunile lor. Responsabilitatea acestora este sporită din punct de vedere substanțial, al perimetrului, naturii și conținutului informațiilor, dar și din punct de vedere al lizibilității, calității și formei lor de prezentare.

Întreprinderile care intră sub incidența Directivei (UE) 2022/2464 trebuie să includă în raportul lor de gestiune informații în conformitate cu standardele europene de raportare privind durabilitatea, care vor fi adoptate de Comisie până la 30 iunie 2023, respectiv 30 iunie 2024 pentru IMM-uri și societățile

¹⁰¹ Beckers, A. (2021) « Chaînes de valeur mondiales : théorie et dogme des obligations de l'entreprise », *Revue internationale de droit économique*, vol. 4, t. XXXV.

¹⁰² Hill, C.W. et Jones, T.M. (1992). "Stakeholder agency theory", *Journal of Management Studies*, vol. 29, pp. 131-134.

¹⁰³ Termenul « redevabilitate » semnifică faptul că întreprinderile, prin organele lor reprezentative, trebuie să „dea socoteală” pentru deciziile luate și pentru acțiunile întreprinse

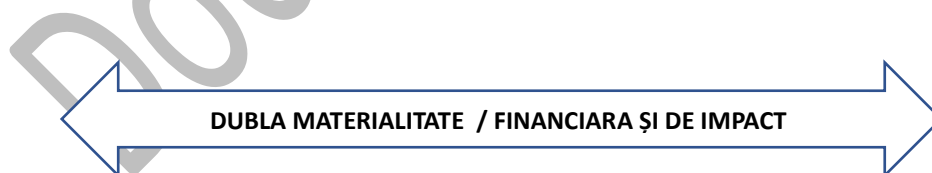
din țări terțe¹⁰⁴. Obligația de reporting vizează informații cantitative și calitative, prospective și retrospective, care acoperă, după caz, orizonturi pe termen scurt, mediu și lung. Întreprinderile sunt obligate să publice raportul privind durabilitatea, ca parte integrantă a raportului administratorilor într-un termen rezonabil care să nu depășească douăsprezece luni de la data bilanțului. În felul acesta se asigură conectivitatea informațiilor de durabilitate cu cele financiare, facilitând realizarea unor corelații și analize utile deciziilor. Pe planul reprezentării diverșilor actori, integrarea informațiilor privind durabilitatea în raportul administratorilor, poate avea o semnificație pozitivă, considerându-se că au aceeași relevanță pentru întreprinderile raportoare. Întreprinderile trebuie să respecte cerința de publicare în formatul electronic unic, ceea ce va permite o exploatare mai eficientă a informațiilor, dar și costuri mai reduse pentru toate părțile interesate. Directiva (UE) 2022/2464 introduce noi responsabilități în ceea ce privește asigurarea informațiilor anuale și consolidate privind durabilitatea (a se vedea pct. 4). Organismele de management și de guvernare au o responsabilitate colectivă de a se asigura că întreprinderea a publicat informațiile privind durabilitatea în conformitate cu standardele europene și în formatul digital necesar¹⁰⁵. În plus, raportul privind durabilitatea ar trebui să includă o descriere a rolului organismelor administrative, de conducere și de supraveghere în ceea ce privește aspectele legate de durabilitate și o descriere a expertizei și competenței acestora în exercitarea rolului lor, sau a oportunităților de care dispun pentru a dobândi o astfel de expertiză sau competență¹⁰⁶.

3.1.4. Pilonul „substanțial”¹⁰⁷

Pentru a răspunde nevoilor de informare ale tuturor părților interesate, raportarea privind durabilitatea, bazată, așa cum s-a văzut mai sus, pe principiul dublei materialități și pe demersul conceptual al EFRAG, poate fi structurată tridimensional, după cum ilustrează și figura de mai jos:

- i. nivelul de informare: informații privind toate sectoarele (sectorul agnostic¹⁰⁸), informații specifice unui anumit sector, informații specifice unei anumite întreprinderi;
- ii. Aspecte de sustenabilitate / Subiecte de informare: mediu, social, guvernare
- iii. Domenii de informare: strategie și politici, implementare, măsurarea performanței

Această abordare prefigurează substanța multidimensională a informațiilor, în concordanță cu așteptările și nevoile diferiților utilizatori și cu o realitate din ce în ce mai complexă și dinamică.

¹⁰⁴ Directiva (UE) 2022/2464, § 4.

¹⁰⁵ Idem, Considerentul 59.

¹⁰⁶ Idem, Considerentul 50;

¹⁰⁷ Termenul „substanțial”, de are origine latină « *substantialis* », are accepțiunea de „conținut bogat, consistent, plin de substanță, abundent». Sursa Larousse.

¹⁰⁸ Cuvântul "agnostic" utilizat în standardele EFRAG are o semnificație specială, contextuală semnificând „toate sectoarele”. Conform dicționarului Academiei Franceze, "agnostic" înseamnă: "o doctrină sau o atitudine filosofică care consideră ilegală orice doctrină metafizică și declară inaccesibilă cunoașterii orice realitate care nu poate fi percepută prin simțuri”. Prin extensie, semnifică „indiferență în chestiuni religioase. »

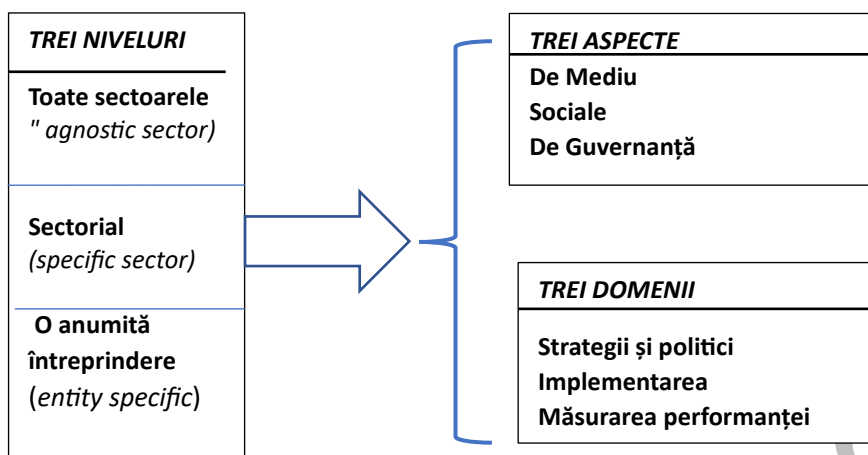

Fig. 1. Arhitectura raportării privind durabilitatea

Sursa: Autorii, inspirat de prezentarea ESRS - Outreach Franța¹⁰⁹

3.2. Realitatea socială vizată de noul cadru juridic european

În comparație cu raportarea voluntară sau raportarea nefinanciară, Directiva (UE) 2022/2464 conține cerințe suplimentare de informare pentru a reprezenta realitatea complexă a întreprinderilor care își desfășoară activitatea într-un context constrângător din punct de vedere social și al mediului.

Realitatea vizată de această directivă poate fi abordată din două puncte de vedere:

- al perimetrului entităților supuse acestei obligații;
- al conținutului informațiilor, al aspectelor considerate semnificative din punct de vedere al durabilității.

3.2.1. Perimetrul raportării privind durabilitatea

Perimetrul de raportare privind durabilitatea are, în acest context, semnificația de contur al câmpului de aplicare a obligațiilor impuse de Directiva (UE) 2464. El depinde atât de entitățile, în sens contabil, vizate direct de obligația de publicare a informațiilor, cât și de părțile interesate asociate riscurilor, oportunităților și impactului referitoare la aspectele de durabilitate. Directiva (UE) 2022/2464 conține modificări radicale privind perimetrul raportării, în comparație cu directiva privind informațiile nefinanciare. După cum se arată în anexa 1, obligațiile de raportare privind durabilitatea vizează:

- i) *Toate întreprinderile mari*, indiferent dacă sunt cotate sau nu o piață reglementată europeană, având în vedere impactul lor semnificativ asupra factorilor de durabilitate, atât direct, cât și de-a lungul lanțurilor lor valorice. Potrivit estimărilor¹¹⁰, numai 20% dintre întreprinderile mari aplică în prezent standardele în acest domeniu și doar 30% dintre ele solicită o anumită formă de asigurare. Această modificare va duce la o creștere importantă a perimetrului de raportare: de la 11.600

¹⁰⁹ ESRS Presentation – Outreach France, June 2, 2022 EFRAG, <https://www.efrag.org/>, consulté en septembre 2022

¹¹⁰ Propunere de Directivă Parlamentului European și a Consiliului de modificare a Directivelor 2013/34/UE, 2004/109/CE și 2006/43/CE și a Regulamentului (UE) nr. 537/2014 în ceea ce privește raportarea privind durabilitatea întreprinderilor. Expunerea de motive, p. 13

întreprinderi, în prezent (sau 47% din cifra de afaceri a tuturor societăților de capital), la aproximativ 49.000 de companii (reprezentând 75% din aceeași cifră de afaceri)¹¹¹.

- ii) *Toate societățile, europene și neeuropene, cotate pe o piață reglementată din Uniune* (atât întreprinderi mari, cât și IMM-uri), cu excepția microîntreprinderilor. Incluziunea IMM-urilor cotate la bursă este justificată, în primul rând, de ponderea lor ridicată în totalul întreprinderilor europene și, în acest caz, în totalul celor cotate la bursă. Potrivit celui mai recent raport al Comisiei privind IMM-urile¹¹², (întreprinderi cu mai puțin de 250 de angajați), au reprezentat în 2021, 99,8 % din totalul întreprinderilor nefinanciare din UE-27. Acestea angajau 83 de milioane de persoane, echivalentul a 64 % din totalul locurilor de muncă, și generau 52 % din valoarea adăugată totală produsă de sectorul de afaceri nefinanciar. Microîntreprinderile (întreprinderi cu mai puțin de 10 angajați) au reprezentat peste 90 % din totalul IMM-urilor. Această cerință de publicare a informațiilor privind durabilitatea va oferi participanților la piața financiară informațiile necesare pentru propria lor abordare în materie de durabilitate, deschizând în același timp noi căi de acces la finanțare pentru IMM-urile în cauză.
- iii) *Instituțiile de credit, întreprinderile de investiții și întreprinderile de asigurare și reasigurare, inclusiv cooperativele și societățile mutuale, care îndeplinesc anumite criterii de dimensiune, având în vedere rolul lor esențial în tranziția către un sistem economic și financiar pe deplin viabil și favorabil incluziunii*¹¹³
- iv) *Întreprinderi din țări terțe* cu o activitate importantă care au o filială sau o sucursală pe teritoriul Uniunii. Această obligație face ca întreprinderile din țările terțe să fie responsabile pentru impactul lor asupra oamenilor și a mediului, asigurând totodată condiții de concurență echitabile pentru întreprinderile care își desfășoară activitatea pe piața internă.
Perimetrul extins de raportare constituie premisa pentru a oferi părților interesate un acces mai bun la informații comparabile, relevante și fiabile privind durabilitatea

3.2.2. Conținutul informațiilor privind durabilitatea

Tranziția de la raportarea nefinanciară la raportarea privind durabilitatea se materializează pe plan administrativ prin înlocuirea declarației nefinanciare prevăzute de Directiva (UE) 95/2014, cu raportarea privind durabilitatea impusă de Directiva (UE) 2022/2464.

Termenele limită pentru publicarea primului raport de sustenabilitate sunt diferite în funcție de categoriile de entități și de originea acestora¹¹⁴. Potrivit Directivei 2022/2464, *lista aspectelor de*

¹¹¹ Potrivit Eurostat, în 2021, numărul întreprinderilor mari din România a fost de 1 540 și cea a IMM-urilor de 530 050. În Franța, întreprinderile mari numărau 4 723 de entități și IMM-uri 2 939 143 de entități; <https://ec.europa.eu/eurostat/>, accesat în mai 2023

¹¹² Commission européenne (2022), Annual Report on European SMEs 2021/22, SMEs and environmental sustainability, *SME Performance Review 2021/2022*, p. 79-90.

¹¹³ Directiva (UE) 2022/2464, Considerentul 27.

¹¹⁴ **2025**, pentru exercițiul financiar care începe la 1 ianuarie 2024, în cazul întreprinderilor care fac deja obiectul Directivei (UE) 2014/95; **2026**, pentru exercițiul financiar care începe la 1 ianuarie 2025, în cazul întreprinderilor mari care nu fac în prezent obiectul Directivei (UE) 2014/95; **2027**, pentru exercițiului financiar care începe la 1 ianuarie 2026, în cazul IMM-urilor cotate la bursă, cu posibilitatea reportării până în 2029; **2029**, pentru exercițiul financiar care începe la 1 ianuarie 2028, pentru întreprinderile din țări terțe cu o cifră de afaceri netă de peste 150 de milioane EUR în UE. Sursa: *Directiva (UE) 2022/2464, art.5.*

*durabilitate*¹¹⁵ cu privire la care întreprinderile trebuie să publice informații ar trebui să fie în concordanță cu definiția "*factorilor de durabilitate*"¹¹⁶, să prevină orice neconcordanță între informațiile solicitate de utilizatori și cele publicate de societăți și să corespundă nevoilor și așteptărilor utilizatorilor și ale întreprinderilor.

Informațiile ce trebuie publicate reflectă interacțiunea dintre întreprindere, pe de o parte, și impactul, riscurile și oportunitățile legate de dezvoltarea durabilă, pe de altă parte; Ele trebuie să permită o înțelegere a impactului activităților întreprinderii asupra aspectelor de durabilitate, precum și a modului în care acestea influențează dezvoltarea, performanța și poziția întreprinderii, dincolo de ceea ce se reflectă deja în situațiile financiare.

Pentru a defini cerințele de informare în materie de durabilitate, temele/subiectele sunt împărțite în sub-teme/subiecte (și, dacă este necesar, sub-subiecte), ceea ce conduce, pas cu pas, la un set coerent de informații, urmând logica prezentată în figura 1 de mai sus. Anexa 2 sintetizează informațiile relevante care trebuie raportate, printr-o prezentare comparativă a exigențelor celor două directive, cu scopul a evidenția mai bine progresele anvizajate de Directiva (UE) 2022/2464, dar și obligațiile ce revin întreprinderilor.

Fără a ne propune o dezvoltare a tuturor aspectelor reținute în Anexa 2, vom menționa numai unele diferențe semnificative între cele două directive, grupate după caz, pe domenii, subdomenii sau aspecte de raportare, după logica redată în figura 1. Astfel, în conformitate cu principiul dublei materialități, informațiile ce trebuie raportate potrivit de Directivei (UE) 2022/2464 se referă, pe de o parte, la impactul activităților întreprinderii asupra aspectelor de durabilitate și, pe de altă parte, la modul în care aspectele de durabilitate afectează dezvoltarea, performanța și poziția întreprinderii. Acestea sunt aprofundate din trei unghiuri: oportunități, riscuri și impacturi legate de aspectele de durabilitate.

Recenta directiva impune furnizarea de informații nu numai cu privire la modelul de afaceri, ci și cu privire la *strategia întreprinderii în materie de durabilitate*. Demersul clasic de elaborare a unei strategii trebuie revizuit, deoarece întreprinderile sunt obligate să integreze variabile noi privind oportunitățile legate de factorii de durabilitate, riscurile asociate, reziliența modelului lor de afaceri și să dezvăluie argumentele privind alegerile lor strategice. De asemenea, ele trebuie să raporteze asupra modului de integrare a aspectelor de durabilitate în planurile de activitate, atât operaționale, cât și financiare. Un alt aspect inovator se referă la obligația de a informa cu privire la modul de includere în opțiunile strategice a resurselor intangibile esențiale, dincolo de aspectele raportate în situațiile financiare, precum și la nivelul de dependență de acest tip de resurse: capitalul intelectual, uman, social și relațional, resursele de cercetare și dezvoltare.

Formularea obiectivelor legate de aspectele de durabilitate trebuie să răspundă exigențelor clasice din știința managementului, în ceea ce privește măsurabilitatea și termenele de realizare. La acestea se adaugă exigențe suplimentare, întrucât obiectivele trebuie stabilite în conformitate cu angajamentele europene de mediu¹¹⁷ și ținând seama de obiectivele asumate de instituțiile europene și de comunitatea internațională în cadrul Agendei 2030. O noutate care ar trebui să sporească relevanța obiectivelor, mai ales a celor legate de factorii de mediu, dar și responsabilitatea întreprinderilor, se

¹¹⁵ „Aspecte de durabilitate” înseamnă factori de mediu, factori sociali și care privesc drepturile omului și factori de guvernare, inclusiv factori de durabilitate, astfel cum sunt definiți la articolul 2 punctul 24 din Regulamentul (UE) 2019/2088

¹¹⁶ Factori de durabilitate" înseamnă pecte de mediu, sociale și de personal, respectarea drepturilor omului și combaterea corupției și a actelor de corupție [Sursa: Regulamentul (UE) 2019/2088, articolul 2 (§24).

¹¹⁷ COM(2019) 640 final: Pactul verde european; Regulamentul Taxonomie, art. 9.

referă la obligația de a raporta informații bazate pe dovezi științifice concludente¹¹⁸. În plus, întreprinderile sunt obligate să furnizeze o declarație cu privire la faptul dacă obiectivele legate de factorii de mediu se bazează pe astfel de dovezi științifice.

Informațiile privind modelul de afaceri și strategia ar trebui să includă și elemente privind calitatea relației dintre întreprindere și părțile interesate, inclusiv clienții, furnizorii și comunitățile afectate de activitățile acesteia, precum și cu privire la modul în care sunt implicate în elaborarea și punerea în aplicare a strategiei. Integrarea riscului¹¹⁹ în strategia unei întreprinderi este un demers normal. El capătă noi dimensiuni în contextul dezvoltării durabile, deoarece întreprinderea trebuie să țină seama și să furnizeze informații privind: riscurile sale financiare ce decurg de aspectele de durabilitate; riscurile și impactul generat de activitățile întreprinderi (impactul cauzat direct de întreprindere, impactul la care contribuie întreprinderea și impactul care are legătură în alt mod cu lanțul valoric al întreprinderii); reziliența întreprinderii la riscurile legate de aspecte de durabilitate.

Întreprinderea trebuie să furnizeze informații referitoare la *aplicarea strategiei privind aspectele de durabilitate*, la planurile de acțiune, la acțiunile concrete întreprinse, la investițiile financiare și asociate. Informațiile ar trebui să vizeze și procesul de diligență în ceea ce privește aspectele de durabilitate înțeles ca *"procesul desfășurat de întreprindere pentru a identifica, monitoriza, preveni, atenua și corecta principalele efecte negative reale și potențiale legate de activitățile lor, și determină modul în care companiile abordează aceste efecte negative"*¹²⁰. Diligența necesară în materie de dezvoltare durabilă este o practică continuă care răspunde schimbărilor de strategie a întreprinderii, ale modelului și relațiilor de afaceri, ale condițiilor de exploatare, de aprovizionare și de vânzare.

În conformitate cu principiul de gestiune, *"ceea ce nu poate fi măsurat nu poate fi controlat"*, dispozițiile europene privind durabilitatea, în special Regulamentul privind taxonomia și regulamentele delegate evocate anterior, dar și Directiva (UE) 2464/2022 acordă un interes deosebit măsurabilității obiectivelor, a progreselor realizate și a rezultatelor obținute. Aceste documente conțin criterii tehnice precise, fundamentate științific, pentru clasificarea activităților întreprinderilor din punct de vedere al durabilității, precum și tehnici de măsurare a performanței lor de mediu.

De exemplu, pentru măsurarea durabilității din punct de vedere al mediului, întreprinderile nefinanciare trebuie să publice următorii indicatori:¹²¹

- proporția din cifra lor de afaceri provenind din produse sau servicii asociate activităților economice care pot fi considerate durabile din punctul de vedere al mediului (...);
- partea din cheltuielile lor de capital și partea din cheltuielile lor de funcționare legată de active sau procese asociate activităților economice care pot fi considerate durabile din punctul de vedere al mediului (...).

Indicatorii relevanți pentru aspectele sociale și de guvernanță se referă în mare măsură la aspectele menționate în Anexa 2, pe care nu ne propunem să le dezvoltăm în acest articol.

Furnizarea acestor informații asociată cu asigurarea lor de către un auditor constituie o garanție a compatibilității strategiei, a modelului de afaceri și în general a activităților întreprinderii cu exigențele tranziției către o economie durabilă.

4. Noi provocări pentru analiștii și auditorii financiari

¹¹⁸ Enunțuri ale unor adevăruri obținute prin aplicarea unor metode științifice riguroase

¹¹⁹ Definit de standardele ISO 31000 privind gestionarea riscurilor, ca „Efectul incertitudinii asupra obiectivelor”.

¹²⁰ Directiva (UE) 2022/2464, considerentul 31.

¹²¹ Regulamentul Taxonomie, art. 8.

Noile reglementări europene privind raportarea în materie de durabilitate generează multe preocupări în rândul teoreticienilor și practicienilor, fie că este vorba de profesiile contabile și financiare (contabili, administratori de active, analiști, auditori), fie de alte profesii implicate în managementul și guvernarea întreprinderilor. Toți se confruntă cu noi provocări, ce se conturează treptat și a căror amploare va fi mai clară o dată cu adoptarea de către Comisie a actelor delegate de completare a Directivei (UE) 2022/2464 cu standardele de raportare privind durabilitate ¹²².

4.1. Noi provocări pentru analiștii financiari

Profesiile contabile au evoluat de-a lungul timpului sub impulsul paradigmelor financiare, care s-au extins în mod natural de la finanțe, la contabilitate și la analiza financiară. Spremann a identificat două mari paradigme financiare care sintetizează această evoluție: paradigma "tradițională" și paradigma "neoclasică"¹²³. Conform paradigmei tradiționale, finanțarea este pur și simplu un mijloc de a aduce bani în economia reală, de a aloca economiile gospodăriilor și ale întreprinderilor cu așteptarea unui câștig. Analiza financiară se concentrează, în acest caz, pe gestionarea eficientă a fondurilor disponibile și pe capacitatea de a le rambursa (analiza structurii financiare, analiza lichidității și solvabilității, analiza resurselor și rezultatelor etc.). Paradigma neoclasică care a dominat viața economică încă din a doua jumătate a secolului al XX-lea se bazează pe ipoteza unei piețe financiare eficiente, pe deplin competitive, capabilă să producă un preț de echilibru reprezentând valoarea economică intrinsecă a activelor financiare. „Finanțele” nu se mai concentrează în primul rând pe finanțarea companiilor, ci pe crearea de bogăție pentru acționari. Analiza financiară se focalizează în special pe performanța financiară a întreprinderii, prin prisma maximizării dividendelor și a valorii de piață a întreprinderii, respectiv pe reducerea riscurilor pentru acționari.

În ciuda diferențelor evidente dintre cele două paradigme, niciuna nu răspunde cerințelor și priorităților zilelor noastre, deoarece ignoră provocările dezvoltării durabile. Teoria finanțelor durabile, câștigă teren, fiind transpusă la nivel contabil de modelul CARE (*Comprehensive Accounting in Respect of Ecology*)¹²⁴, cu extindere în domeniul analizei. Acest model reprezintă un pas înainte la nivel conceptual, propunând integrarea unei noi funcții a capitalurilor utilizate pentru crearea de valoare, funcția de prevenire, alături de funcția tradițională de exploatare. Această abordare se bazează pe o extindere a paradigmei contabile tradiționale, în concordanță cu cerințele de durabilitate și permițând o reorientare a fondurilor către activități durabile. În acest context, analiștii se confruntă cu noi provocări, dintre care unele sunt evidențiate mai jos.

4.1.1. Conștientizarea nevoii de schimbare a profesiei

Dincolo de provocările societale cu care se confruntă toate profesiile, analiștii se confruntă cu provocări de ordin tehnic, deoarece extinderea obligațiilor de raportare schimbă profund nucleul meseriei. Departe de a fi o profesie simplă, aceasta este totuși facilitată de o serie de elemente:

- practic, toate datele sunt exprimate în aceeași unitate de măsură, unitatea monetară, ceea ce facilitează prelucrarea; totul este calculabil, măsurabil, reductibil la aceeași unitate monetară;
- prioritatea cifrelor asupra expresiei literare permite o standardizare puternică a conținutului, o verificabilitate sporită, dând un sentiment de științificitate și, prin urmare, de adevăr;

¹²² Comisia va adopta toate actele delegate de completare a Directivei (UE) 2022/2464 definirea standardelor de raportare nu mai târziu de 30 iunie 2024 (Cf. punctului 8 și punctului 14 din directivă).

¹²³ Spremann, K. (2010). "Old and New Financial Paradigms". In G. Eilenberger, S. Haghani, A. Kötzle, K. Reding, & K. Spremann (Eds.), *Current Challenges for Corporate Finance: A Strategic Perspective*, (p. 7–26).

¹²⁴ Rambaud, A. et al. (2022), « Measure et définition d'impacts extra-financiers des investissements : retour des théories et pratiques de l'Impact Investing et apports possibles de la comptabilité », Paris, ANC, p. 41.

- ideologia de bază este simplă: funcția companiei este de a-și maximiza profitul, cu condiția asigurării unei trezorerii pozitive.

Această simplitate este relativă. Dacă luăm cazul TotalEnergies, documentul de înregistrare universal pentru exercițiul financiar 2022, depus pe site-ul Autorité des marchés financiers (AMF), reprezintă 672 de pagini! Conturile consolidate numără 130 de pagini, iar conturile sociale 28 de pagini. În total, partea financiară reprezintă 1/4 din volumul raportului anual. Dar 300 de pagini sunt dedicate controlului riscurilor, guvernantei și performanței extra financiare. În aceste 300 de pagini, există, desigur, date ce pot fi verificate prin conectare cu informațiile financiare, dar marea parte este formată din text, care permite o abordare holistică, un diagnostic global, cu o libertate de interpretare infinit mai mare, ceea ce explică de ce terții independenți care auditează aceste informații sunt autorizați să dea doar o asigurare limitată.

Abordând probleme societale, informațiile privind durabilitatea, deși adesea de natură calitativă, pot fi mai relevante decât informațiile financiare. Într-adevăr, asigurarea unei profitabilități ridicate pe termen scurt poate duce la o catastrofă pe termen mediu sau lung, pe care situațiile financiare nu o vor dezvălui. În plus, unele valori umane sau sociale nu pot fi măsurate. Abolirea pedepsei cu moartea sau a sclaviei nu au fost urmarea unui calcul contabil sau financiar, ci a prevalenței unei anumite idei despre ființa umană. În mod similar, menținerea capitalului natural sau uman este o alegere politică, dar la care analiștii pot contribui dând o alta perspectivă meseriei lor. Toate aceste aspecte sunt exemple ale evoluției profesiei și ale nevoii de schimbare prin îmbogățirea competențelor și stăpânirea rapidă a nucleului de cunoștințe ce se reconfigurează sub ochii noștri.

4.1.2. Transformarea analizei financiare într-un instrument al tranziției durabile

Reglementările europene în materie de durabilitate obligă profesia contabilă, în general, și analiștii financiari, în special, la includerea unor noi teme și criterii de referință în domeniul și în raționamentul lor profesional. Este vorba, în primul rând, de *extinderea domeniului de aplicare al analizei* în coerență cu noile cerințe de raportare. Practic, perimetrul analizei ar trebui extins la aspectele de durabilitate și domeniile reținute în Anexa 2 (coloana 2). Extinderea nu trebuie înțeleasă ca o acumulare cantitativă de noi teme, ci ca o modalitate de abordare sistemică, capabilă să conecteze aspectele de durabilitate cu cele financiare. Analiza nu se mai limitează la aspecte aflate sub controlul întreprinderii, ci include activități, riscuri și oportunități semnificative care pot fi atribuite relațiilor de afaceri cu alte părți interesate, dincolo de domeniul de aplicare al raportării financiare. *Lanțul de valoare*, abordat azi mai mult sau mai puțin în funcție de autor, trebuie să devină un ax transversal al analizei, fiind indispensabil în formularea raționamentelor profesionale și reducerii decalajului dintre analiza financiară tradițională și analiza în materie de durabilitate.

Analiza tradițională orientată spre rezultatele întreprinderii și valorile de piață în termeni de « *outputs* » trebuie completată, în mod natural, cu analiză în termeni de „*outcomes*” și de impact pe termen lung. Instrumentele metodologice vor fi îmbogățite cu noi grile de analiza a resurselor, activităților și produselor, dar și a cheltuielilor și veniturilor. De exemplu, analiza resurselor poate fi completată prin includerea aspectelor privind accesul la resursele naturale și sociale, la durabilitatea accesului și la condițiile de acces, la oportunitățile și riscurile asociate. Analiza resurselor intangibile, dincolo de considerente pur financiare, trebuie completată cu abordarea impusă de noile reguli ale jocului.

Un domeniu ca va căpăta o amploare deosebită este cel al analizei poziției întreprinderii pe traiectoria tranziției durabile, conform exigențelor Regulamentului Taxonomie. Aprofundarea analizei pe categorii de activități: analiza activităților eligibile din punct de vedere al taxonomiei, analiza alinierii activităților eligibile și analiza contribuției activităților aliniate la activitatea generală a întreprinderii

(pe baza indicatorilor: ponderea cifrei de afaceri din activități eligibile și/sau aliniate la taxonomie; ponderea cheltuielilor de capital aferente activităților eligibile și/sau aliniate la taxonomie; ponderea cheltuielilor de exploatare aferente activităților eligibile și/sau aliniate la taxonomie) fac deja parte din practica cabinetelor de consultanță și a marilor grupuri.

Pactul verde european subliniază că o creștere durabilă și favorabilă incluziunii "va necesita investiții publice semnificative și eforturi sporite pentru a canaliza capitalul privat către acțiuni climatice și de mediu"¹²⁵. Această alocare a resurselor se bazează în mare parte pe munca analiștilor care fac legătura dintre întreprinderi și investitori și pot orienta capitalul, întrucât "sectorul privat va fi decisiv în finanțarea tranziției ecologice"¹²⁶. Dând profesiei lor o astfel de orientare, analiștii pot contribui la focalizarea investițiilor către activități durabile și la transformarea treptată a analizei financiare și a sistemului financiar, în general, într-un instrument de sprijinire a tranziției durabile.

4.1.3. Reducerea complexității prin utilizarea agențiilor de rating

Rapoartele de gestiune care numără uneori sute de pagini, depășesc, prin nivelul lor de tehnicitate, și complexitatea sensurilor date diferitelor concepte, abilitățile contabile, juridice și financiare ale aproape tuturor investitorilor. Aceasta a făcut ca agențiile de rating financiar să umple golul și să au compenseze astfel de dificultăți prin furnizarea unui rating, a unei note, care singură, rezumă întregul. Ea nu se preocupă de nuanțe. O companie = o notă!¹²⁷ Rezultată dintr-un algoritm care nu este cunoscut, credibilitatea acestei note care măsoară capacitatea entității de a-și rambursa datoriile, se bazează pe reputația agenției. Pe același model, au fost înființate și agențiile de rating ESG. Una dintre cele mai mari din Franța, creată în 2002 pentru a promova investițiile responsabile din punct de vedere social (ISR), este Vigeo, care a devenit în prezent o filială a agenției americane de rating Moody's.

Se poate, desigur, critica valoarea acestor note. Metoda lor de calcul este un "secret de bucătărie", bine păstrat. Agențiile de rating nu sunt un model de transparență, dar în mod legitim nu doresc ca secretele lor comerciale să cadă în domeniul public. Cu toate acestea, se pare că marile grupuri au conștientizat exigențele cu privire la responsabilitatea lor socială și de mediu și au contribuit la creșterea foarte puternică a volumului de capital gestionat din fondurile responsabile social. Chiar dacă nu cunosc îndeaproape astfel de secrete interne, analiștii financiar trebuie să fie capabili să dea sens acestor note, să le interpreteze și să canalizeze o astfel de „reducerea a complexității” spre alimentarea raționamentului lor profesional. Recenta propunerea Parlamentului European și a Consiliului privind transparența și integritatea activităților de rating ESG va genera, fără îndoială, schimbări radicale în domeniu¹²⁸.

4.2. Noi provocări pentru auditori

Directiva (UE)2464/22 privind publicarea informațiilor privind durabilitatea modifică, de asemenea, Regulamentul (UE) 537/2014 privind auditul statutar al entităților de interes public¹²⁹ și Directiva

¹²⁵ COM(2019) 640 final: Pactul verde european, p. 2.

¹²⁶ *Idem*, p. 16

¹²⁷ Burlaud A. (2022), *Comptabilités. L'empire des nombres*. EMS, p. 173.

¹²⁸ Propunere de REGULAMENT AL PARLAMENTULUI EUROPEAN ȘI AL CONSILIULUI, din 13.06.2023, privind transparența și integritatea activităților de rating de mediu, social și de guvernanță (ESG) {SEC(2023) 241 final} - {SWD(2023) 204 final} - {SWD(2023) 207 final}

¹²⁹ Regulamentul (UE) 537/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 aprilie 2014 privind cerințele specifice pentru auditul statutar al entităților de interes public și de abrogare a Deciziei 2005/909/CE a Comisiei

2006/43/CE privind auditul statutar al conturilor anuale și consolidate¹³⁰. O schimbare importantă vizează obligația auditorilor de a se asigura că informațiile privind durabilitatea sunt credibile și, prin urmare, performative. Modificarea titlului capitolului 8 al Directivei contabilă din "Audit" în "Auditul și asigurarea informațiilor privind durabilitatea" este semnificativă. Experiența acumulată din 1978, când a fost publicată prima directivă privind auditul statutar, a fost utilizată pe deplin pentru a aborda auditul statutar în ceea ce privește durabilitatea. Această inovație aduce noi responsabilități și oportunități pentru auditori, dintre care cele mai semnificative le evidențiem mai jos.

4.2.1. Extinderea frontierelor auditului și a responsabilităților auditorilor

În conformitate cu cerințele Directivei (UE) 2022/2464, auditorii statutari și firmele de audit (autorizate să efectueze auditul statutar) au, dincolo de atribuțiile lor tradiționale¹³¹, o nouă atribuție, de asigurare a raportării anuale și consolidate privind durabilitatea. Ei trebuie să emită un aviz privind conformitatea informațiilor privind durabilitatea cu cerințele Uniunii Europene¹³².

Concret, aceasta este o opinie se referă la:

- conformitatea informațiilor privind durabilitatea cu cerințele prezentei directive;
- conformitatea raportării privind durabilitatea cu standardele Uniunii de raportare privind durabilitatea;
- procesul desfășurat de întreprindere pentru a identifica informațiile raportate în conformitate cu standardele de informare privind durabilitatea;
- respectarea obligației de a marca informațiile privind durabilitatea în conformitate cu formatul electronic de informare;
- respectarea cerințelor de informare prevăzute la articolul 8 din Regulamentul Taxonomie.¹³³

Așa cum se precizează în directivă, profesia de asigurare face distincția între misiunile de asigurare limitată și misiunile de asigurare rezonabilă. Legat de raportul privind durabilitate, auditorul are obligația de a-și exprima opinia în cadrul unei misiuni de asigurare limitată. În astfel de misiuni, concluzia este, de obicei, exprimată într-o formă negativă, prin care practicianul informează că nu a identificat nicio problemă care să îl conducă la concluzia că obiectul a fost prezentat eronat în mod semnificativ. Într-o astfel de misiune "auditorul efectuează mai puține teste decât cele efectuate în cazul unei misiuni de asigurare rezonabilă. Volumul de muncă pentru omisiune de asigurare limitată este, prin urmare, mai mic decât cel necesar pentru o misiune de asigurare rezonabilă. (...)»¹³⁴. Această opinie poate fi emisă de un auditor statutar (commissaires aux comptes în Franța, auditor financiar în România) sau de o firmă de audit, alta decât auditorul (auditorii) care efectuează auditul statutar al situațiilor financiare.

Legiuitorul prevede o consolidare treptată a nivelului de asigurare, prin trecerea de la asigurarea limitată la cea rezonabilă. Această prudență se datorează, cel puțin parțial, absenței normelor de asigurare în materie de durabilitate, fie ele ale International Federation of Accountants (IFAC), ale International Sustainability Standards Board (ISSB) sau ale I'EFRAG. Practic, tranziția către o misiune de

¹³⁰ Directive 2006/43/CE al Parlamentului European și al Consiliului din 17 mai 2006 privind auditul legal al conturilor anuale și al conturilor consolidate și de modificare a Directivele 78/660/CEE și 83/349/CEE ale Consiliului și de abrogare a Directivei 84/253/CEE a Consiliului

¹³¹ În conformitate cu articolul 34 din Directiva contabilă, auditorul statutar sau firma de audit exprimă un aviz privind: (i) coerența raportului administratorilor cu situațiile financiare; (ii) pregătirea raportului administratorilor în conformitate cu cerințele juridice aplicabile.

¹³² Directiva (UE) 2022/2464, art.3 și considerentul 60.

¹³³ Orice întreprindere care face obiectul obligației de a divulga informații nefinanciare în conformitate cu articolul 19 bis sau articolul 29 bis din Directiva 2013/34/UE include în declarația sa nefinanciară sau în declarația nefinanciară consolidată informații privind măsura în care activitățile întreprinderii sunt asociate cu activități economice care pot fi considerate ca durabile din punctul de vedere al mediului în temeiul articolelor 3 și 9 din prezentul regulament.

¹³⁴ Directiva (UE) 2022/2464, considerentul 60

sigurare rezonabilă privind conformitatea raportării în materie de durabilitate cu cerințele Uniunii va fi posibilă atunci când Comisia va adopta standardele de asigurare pentru asigurarea rezonabilă a raportării privind durabilitatea prin intermediul unor acte delegate, până cel târziu la 1 octombrie 2028¹³⁵.

4.2.3. Creșterea exigențelor privind competențele profesionale

Indiferent dacă certifică situații financiare sau informații privind durabilitatea, auditorul aparține unei profesii reglementate deoarece îndeplinește o misiune de serviciu public. Prin urmare, profesionistul trebuie să fie acreditat de o autoritate independentă. Apoi, aceasta poate audita conturile anuale și/sau informațiile privind durabilitatea.

Acreditarea necesită o pregătire reglementată, auditorul putând practica: "*după ce a ajuns la nivelul de admitere la universitate (...), apoi a finalizat un întreg program de educație teoretică, a finalizat pregătirea practică și a promovat un examen de aptitudini profesionale la nivelul de absolvire a universității.*" Examenul de aptitudini profesionale sau examenul final este unul complex, care garantează cunoștințe teoretice din domenii relevante din perspectiva durabilității, precum: standardele referitoare la întocmirea raportării anuale și consolidate privind durabilitatea; analiza privind durabilitatea; procesul de diligență în ceea ce privește aspectele de durabilitate; cerințele legale și standardele de asigurare pentru raportarea privind durabilitatea. Pregătirea practică este de cel puțin trei ani, din care cel puțin 2/3 cu un auditor statutar. O posibilitate aparte este oferită profesioniștilor care au profesat timp de cel puțin 15 ani sau celor care sunt acreditați într-un alt stat membru al UE¹³⁶.

Statele membre ale UE au obligația de a institui un sistem de asigurare a calității pentru auditorii statutari prin supraveghere publică, cum ar fi ASPAAS în România (Autoritatea pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar) sau H3C în Franța (Haut conseil du commissariat aux comptes).

4.2.3. Creșterea complexității misiunilor de audit

Auditorul își exprimă opinia cu privire la informațiile produse și prezentate în conformitate cu standardele europene. Aceste informații, al căror conținut a fost aprofundat la punctul 3.2.2. sunt de o mare complexitate. Raportul privind durabilitatea nu este un document promoțional, de „greenwashing”, de comunicare al unei companii, ci un document tehnic elaborat conform unor reguli tehnice obligatorii, bine definite.

Ca și în cazul auditului statutar, auditorul este obligat să respecte "*regulile de etică, independență, obiectivitate, confidențialitate și secretul profesional*". În ceea ce privește independența, în directivă se precizează că "*taxele stabilite pentru auditul statutar și asigurarea informațiilor privind durabilitatea:*

- nu sunt determinate sau influențate de furnizarea de servicii suplimentare entității auditate
- nu sunt condiționate" ¹³⁷.

În cazul încălcărilor, se prevăd sancțiuni eficace, proporționale și disuasive.

Directiva contabilă încredințează organelor de conducere (consiliul de administrație, consiliul de supraveghere, consiliul director) sarcina de a se asigura, în cadrul angajamentului lor de responsabilitate colectivă, că situațiile financiare au fost întocmite în conformitate exigențele legale.

¹³⁵ *Ibid.*

¹³⁶ Directiva (UE) 2022/2464, articolul 3 (4)

¹³⁷ *Idem*, art. 13.

Directiva (UE) 2022/2464 extinde această responsabilitate la raportarea privind durabilitatea. În plus, dacă este o entitate de interes public, aceasta trebuie să aibă un comitet de audit. Prin urmare, principiul separării pregătirii și controlului informațiilor trebuie respectat în ambele cazuri.¹³⁸

Dificultatea elaborării și auditării unor informații complexe, multidimensionale și multidisciplinare ca cele descrise mai sus este evidentă. Multe profesii sunt în afara zonei lor de confort. Probabil că va dura mulți ani până la stabilizarea dispozitivului a cărui miză este însă fundamentală pentru umanitate.

Concluzii

Problemele legate de durabilitatea capitalului financiar, uman și natural au devenit acum probleme societale, prea complexe pentru a face obiectul unor cercetări bazate pe verificarea legăturilor cauzale dintre câteva variabile măsurabile. Organizațiile guvernamentale internaționale (ONU și OCDE) sau organizațiile neguvernamentale (ISSB, IFAC, GRI etc.), conștiente de amenințările care afectează lumea, încearcă să propună instrumente capabile să conducă o schimbare a societății, chiar a civilizației. În ceea ce ne privește, ne-am limitat în esență la studiul recentelor reglementări europene care însoțesc tranziția de la o economie de piață, la o civilizație "durabilă". Abordarea lor politică, am studiat-o din punctul de vedere al dreptului afacerilor și, în special, al publicării de informații de către și despre companii. Scopul nostru a fost de a clarifica și de un sens inovațiilor conceptuale.

Premisa de bază este cea a performativității informațiilor publicate de companii. Cu alte cuvinte, obiectivul de durabilitate al celor trei tipuri de capital poate fi atins prin informarea părților interesate cu privire la impactul aspectelor de durabilitate asupra companiei și la impactul activităților companiei asupra mediului și a societății în ansamblu (conceptul de "dublă materialitate").

Reglementările europene au evoluat în ultimii zece ani și prin introducerea unor modificări conceptuale, încărcate de sens și promotoare de noi valori, care au dat naștere unor inovații juridice. Astfel termenul "*informații nefinanciare*" folosit în Directiva contabilă (2013/34/UE) a fost eliminat treptat, pentru a se reține în cele din urmă sintagma "*informații privind durabilitatea*" în Directiva (UE) 2022/2464. Integrate în raportarea privind durabilitatea, care devine o componentă a raportului anual al administratorului, ele au un conținut complex, în măsură să reducă decalajul dintre informațiile cerute de părțile interesate și cele furnizate de întreprinderi. Creșterea complexității informațiilor de raportat a fost însoțită și de extinderea perimetrului actorilor ce intră sub incidența acestei obligații. Informațiile privind durabilitatea sunt conectate la situațiile financiare și trebuie auditate de profesioniști autorizați, pentru a fi credibile. O altă inovație majoră este legată de accenul pus pe crearea de valoare, respectiv de introducerea conceptului de "lanț de valoare", care conduce la o extindere a răspunderii persoanei juridice (sau chiar a grupului consolidat) dincolo de actele pentru care este direct responsabilă. Astfel, ea devine răspunzătoare pentru anumite acțiuni ale furnizorilor, subcontractorilor, clienților săi etc.

Aceste schimbări fundamentale sunt încă la început. Trebuie să așteptăm textele de punere în aplicare și jurisprudența pentru ca integrarea lor în practica economică să devină eficientă. În orice caz, ele vor avea un impact considerabil asupra profesiei contabile, a raționamentelor profesionale și a modelelor de interpretare și control ale analiștilor și auditorilor financiari. Analiza și certificarea rapoartelor de gestiune vor necesita o expertiză multidisciplinară. Astfel, de exemplu, inginerii, fizicienii, chimiștii sau

¹³⁸ Directiva (UE) 2013/34, art. 33.

biologii vor fi chemați la masa discuțiilor pentru a se pronunța asupra indicatorilor care aparțin disciplinelor lor, pentru a alimenta argumentația, preponderent financiară până acum.

În cele din urmă, curricula universitară și educația continuă a profesioniștilor vor trebui regândite pentru a permite o abordare globală a performanței, care, de la *performanța financiară* a întreprinderii va evolua spre o *performanță societală a lanțului de valori* al întreprinderii. Acesta este un „șantier” extrem de vast care privește toate țările și toate profesiile. Mediul ignoră frontierele.

Document de lucru

*Anexa 1: Perimetrul de raportare privind informațiile nefinanciare și de durabilitate
Demers comparativ.*

<i>Directiva (UE) 2014/95</i>	<i>Directiva (UE) 2022/2464</i>
Declarația nefinanciară	Raportarea privind durabilitatea
<p>Întreprinderile mari care sunt entități de interes public european, în sensul articolului 1 litera (a) punctul 1 din Directiva contabilă¹³⁹, care intră sub incidența legislației unui stat membru și ale căror valori mobiliare sunt admise la tranzacționare pe o piață reglementată din Uniune, având:</p> <ul style="list-style-type: none"> - peste 500 de angajați pe parcursul exercițiului financiar; - cifra de afaceri > 40 milioane EUR și/sau - total bilanț > 20M€. 	<p>Marile societăți din UE și din afara UE cotate pe o piață reglementată europeană care îndeplinesc cel puțin două dintre următoarele criterii:</p> <ul style="list-style-type: none"> - peste 250 de angajați pe parcursul exercițiului financiar; - cifra de afaceri > 40 milioane EUR și/sau - total bilanț > 20 milioane EUR.
	<p>Alte mari companii UE</p> <p>Toate celelalte mari întreprinderi europene care îndeplinesc cel puțin două dintre următoarele criterii:</p> <ul style="list-style-type: none"> - peste 250 de angajați pe parcursul exercițiului financiar; - cifra de afaceri > 40 milioane EUR și/sau - total bilanț > 20 milioane EUR.
	<p>Alte mari companii din afara Europei</p> <p>Societăți din afara Europei cu o cifră de afaceri de peste 150 de milioane EUR în UE și cel puțin o filială sau sucursală în Uniune¹⁴⁰</p>
	<p>IMM-urile listate pe o piață reglementată europeană</p> <p>Toate IMM-urile din UE și din afara UE incluse pe o piață reglementată a UE, cu excepția microîntreprinderilor</p>

Sursa: Prelucrare după Directiva (UE) 2015/95 și Directiva (UE) 2022/2464

¹³⁹ Societăți pe acțiuni, societăți cu răspundere limitată, societăți în comandită pe acțiuni în România, respectiv: societăți pe acțiuni, societăți cu răspundere limitată, societăți pe acțiuni și societăți pe acțiuni simplificate în Franța.

¹⁴⁰ Directiva (UE) 2022/2464, Considerentul 20

Anexa 2.: Conținutul informațiilor de raportat
Abordare comparativă

Directiva (UE) 2014/ 9(Directiva (UE) 2022/ 2464
Informații nefinanciare	Informații privind durabilitatea
<p>I. Informații despre dezvoltarea, performanța, poziția și impactul companiei</p> <p>O scurtă descriere a modelului de afaceri al companiei</p>	<p>I. Informații privind aspectele legate de durabilitate și domeniile de informare</p> <p>O scurtă descriere a modelului de afaceri și a strategiei companiei</p> <ul style="list-style-type: none"> - gradul de reziliență a modelului și strategiei de afaceri a companiei - oportunitățile legate de aspectele de durabilitate; - planurile întreprinderii, inclusiv acțiunile de implementare și planurile financiare și de investiții aferente (...); - modul în care modelul și strategia de afaceri ale companiei iau în considerare interesele părților interesate și impactul companiei asupra problemelor de durabilitate; - modul în care compania și-a implementat strategia în ceea ce privește aspectele legate de durabilitate <p>Informații privind resursele intangibile esențiale și modul în care modelul de afaceri al companiei depinde în mod fundamental de aceste resurse</p> <p>Obiectivele de durabilitate și termenele lor limită (...)</p> <p>O descriere a progreselor înregistrate în direcția atingerii obiectivelor</p> <p>O declarație cu privire la fundamentarea obiectivelor de mediu pe dovezi științifice concludente</p> <p>O descrierea rolului organismelor administrative, de conducere și de supraveghere în ceea ce privește aspectele legate de durabilitate și o descriere a expertizei și competențelor acestora</p>
<p>O descriere a politicilor companiei cu privire la aceste aspecte și a procedurilor de diligență necesară implementate.</p>	<p>O descriere a politicilor companiei cu privire la aspectele legate de durabilitate.</p> <p>Informații privind existența unor sisteme de stimulare legate de aspectele de durabilitate oferite membrilor organelor administrative, de conducere și de supraveghere.</p> <p>Descrierea:</p> <ul style="list-style-type: none"> - procesului de diligență necesară implementată (...) - principalul impact negativ, real sau potențial, legat de activitățile proprii ale societății și de lanțul de valori al acesteia (...); - orice măsuri luate de întreprindere pentru a preveni, a atenua, corecta sau elimina efectele negative reale sau potențiale și rezultatul obținut în această privință.
Rezultatele acestor politici	

<p>Principalele riscuri legate de aceste probleme</p>	<p>O descriere a principalelor riscuri pentru companie legate de:</p> <ul style="list-style-type: none"> - acțiunile proprii ale societății; - la lanțul său valoric. <p>Indicatori de risc</p>
<p>II. Informații despre mediu Impactul actual și previzibil al operațiunilor companiei privind:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mediul înconjurător; - sănătatea și securitatea; -utilizarea energiei regenerabile și/sau neregenerabile; - emisiile de gaze cu efect de seră; - utilizarea apei; - poluarea aerului. 	<p>II. Informații privind următorii factori de mediu:</p> <ul style="list-style-type: none"> (i) atenuarea schimbărilor climatice, inclusiv în ceea ce privește emisiile de gaze cu efect de seră ...; (ii) adaptarea la schimbările climatice; (iii) resurse acvatice și marine; (iv) utilizarea resurselor și economia circulară; (v) poluarea; (vi) biodiversitatea și ecosistemele.
<p>III. Aspecte sociale și de personal privind:</p> <ul style="list-style-type: none"> - măsurile luate pentru a asigura egalitatea de gen; - punerea în aplicare a convențiilor fundamentale ale Organizației Internaționale a Muncii (OIM); - condițiile de muncă; - dialogul social; - respectarea dreptului lucrătorilor de a fi informați și consultați; - respectarea drepturilor sindicale; - sănătatea și securitatea în muncă; - dialogul cu comunitățile locale și măsurile luate pentru asigurarea protecției și dezvoltării acestor comunități; - prevenirea corupției; - prevenirea încălcărilor drepturilor omului 	<p>III. Informații privind factorii sociali și ai drepturilor omului:</p> <ul style="list-style-type: none"> (i) egalitatea de tratament și egalitatea de șanse pentru toți, inclusiv egalitatea de gen și remunerarea egală pentru muncă de valoare egală, formarea și dezvoltarea competențelor, ocuparea forței de muncă și incluziunea persoanelor cu handicap, măsurile de combatere a violenței și a hărțuirii la locul de muncă și diversitatea; (ii) condițiile de muncă, inclusiv securitatea locului de muncă, timpul de lucru, salariile decente, dialogul social, libertatea de asociere, existența comitetelor de întreprindere, negocierile colective, inclusiv proporția lucrătorilor care intră sub incidența convențiilor colective, drepturile lucrătorilor la informare, consultare și participare, echilibrul dintre viața profesională și cea privată; sănătate și siguranță; (iii) respectarea drepturilor omului, a libertăților fundamentale, a principiilor și standardelor democratice, astfel cum sunt prevăzute în Legea internațională a drepturilor omului și în alte convenții fundamentale ale Organizației Națiunilor Unite (...).
<p>Face referire la Declarația de guvernanță corporativă, cf. art. 20 din Directiva contabilă</p>	<p>IV. Informații privind factorii de guvernanță:</p> <ul style="list-style-type: none"> (i) rolul organelor administrative, de conducere și de supraveghere ale întreprinderilor în ceea ce privește aspectele legate de durabilitate, precum și componența acestora, precum și expertiza și competențele acestora [...]; ii) principalele caracteristici ale sistemelor de control intern și de gestionare a riscurilor companiei, în raport cu (...) durabilitatea; (iii) etica și cultura corporativă, inclusiv lupta împotriva corupției, protecția avertizorilor și bunăstarea animalelor; (iv) activitățile și angajamentele întreprinderii legate de exercitarea influenței sale politice, inclusiv activitățile sale de reprezentare a intereselor; (v) gestionarea și calitatea relațiilor cu clienții, furnizorii și grupurile afectate de activitățile societății, inclusiv practicile de plată, în special în ceea ce privește întârzierea efectuării plăților către întreprinderile mici și mijlocii.

Sursa: Prelucrare după Directiva (UE) 2015/95 și Directiva (UE) 2022/2464

Bibliografie

Cărți și articole

1. Aglietta, M. (2004), *Régulation et crises du capitalisme*, Paris, Odile Jacob
2. Austin, J.L. (1970), *Quand dire, c'est faire*, Paris, Ed. Le Seuil
3. Beckers A. (2021), « Chaînes de valeur mondiales : théorie et dogme des obligations de l'entreprise », *Revue internationale de droit économique*, vol. 4, t. XXXV
4. Boyer, R. (1997), *Théorie de la régulation : les fondamentaux*, Paris, La Découverte
5. Brovelli J.-P. & Simon C. (2015), *Stop au mirage de la croissance*. Ivry-sur-Seine, Les éditions de l'atelier.
6. Brundtland G. H. (1987), *Notre avenir à tous*. Nations-Unies, <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
7. Burlaud, A., Niculescu, M. (2015), « Non financial information: a European perspective », *Audit financiar*, vol. XIII, n° 6, p. 43 à 53. Traduit en roumain : « Informația non-financiară: o perspectivă europeană », *Audit Financiar*, vol. XIII, n° 6, Bucarest, p. 102-112
8. Burlaud A. & Niculescu M. (2016), « L'information non financière au service d'une « croissance responsable » : perspective européenne ». *Revue française de comptabilité*, n° 495, février, Paris, p. 62 à 66.
9. Burlaud, A, Niculescu, M. (2020), "Reflections on the Concept of Authority: The Case of Accounting Standards and Standards Setting", *Audit Financiar*, n° 166, 2/2020, p. 275 à 281. Traduit en roumain : « Reflectii asupra conceptului de autoritate: cazul regulilor contabile », *Audit Financiar*, n° 166, 2/2020, Bucarest, p. 187 à 193
10. Burlaud A. (2022), *Comptabilités. L'empire des nombres*. Caen, EMS
11. Capron M. & Quairel-Lanoizelée F. (2004), *Mythes et réalités de l'entreprise responsable*. Paris, La Découverte
12. Capron M. & Quairel-Lanoizelée F. (2007), *La responsabilité sociale d'entreprise*. Paris, La Découverte
13. Christophe B. (1995), *La comptabilité verte. De la politique environnementale à l'écobilan*. Bruxelles, De Boeck
14. Delaunay J. (1972), *Halte à la croissance ? Enquête sur le Club de Rome*. Paris, Fayard
15. Dehem, R. (1958), *L'efficacité sociale du système économique*, Louvain, Nauwelaerts.
16. Dumont R. (1973), *L'utopie ou la mort !* Paris, Seuil
17. Edgley, C. (2014), "A genealogy of accounting materiality", *Critical Perspectives on Accounting*, 25(3), p. 255-271.
18. Freeman, R.E. (1984), *Strategic Management: A Stakeholder Approach*, Cambridge University Press.
19. Gbego H. (2022), *Mettre en place la RSE dans une TPE-PME*. Paris, Ordre des experts-comptables
20. Gibert F. & Simon C. (2021), *L'écologie contre le capitalisme. Ce qu'il faut sauver, ce qu'il faut stopper*. Paris, TempsPrésent
21. Giordano-Spring S. & Villesèque-Dubus F. (2022), *Reporting et pilotage des organisations pour une société résiliente. La comptabilité et le contrôle à l'épreuve de la crise Covid*. Caen, EMS
22. Guibentif, P. (1079), *Les effets du droit comme objet de la sociologie juridique. Réflexions méthodologiques et perspectives de recherche.*, Travail CETEL n°8, Genève, Université de Genève, CETEL, p. 33-34
23. Hill, C.W. et Jones, T.M. (1992). "Stakeholder agency theory", *Journal of Management Studies*, vol. 29, pp. 131-134.

24. Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (2019), "Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure". *Corporate Governance*, p. 77-132.
25. Laufer, R., Burlaud, A. (2022), « Légitimité », *Encyclopédie du management public*, Paris, IGPDE, p. 419-423
26. Legeais, R. (1973), *Clefs pour le droit*, Paris, Seghers
27. Lettre Encyclique (2015), *Laudatio si' sur la sauvegarde de la maison commune*, Saint- Siège
28. Malthus T. R. (1992), *Essai sur le principe de population*, Paris, Flammarion. Première édition en anglais : 1798.
29. Meadows D. H., Meadows D. L., Randers J. & Behrens W. (1972), *The Limits to Growth*, Universe Books. Traduction (2012) : *Les Limites à la croissance (dans un monde fini)*, Paris, éd. Rue de l'Échiquier
30. Mincké, Ch. (1998), « Effets, effectivité, efficience et efficacité du droit : le pôle réaliste de la validité », *Revue interdisciplinaire d'études juridiques*, Vol. 40 (1), p.115-151
31. Niculescu, M., Galabov, A. (2023), « L'interprétation de la loi de l'économie sociale : perspective économique et sociologique », *Honorem, Brandușa Stefanescu*, Bucarest, Ed. Hamangiu
32. Orléan, A. (2013), « Le néolibéralisme entre théorie et pratique, Entretien avec André Orléan », *Cahiers philosophiques*, n° 133, p. 9-20
33. Perman, R., Ma, Y., McGilvray, J., & Common, M. (2003). *Natural resource and environmental economics* (3rd ed.), Pearson Education
34. Protin, P., Gonthier-Besacier, N., Disle, CH., Bertrand, F. & Périer, S. (2014), « L'information non financière. Clarification d'un concept en vogue », *Revue française de gestion*, n° 242, p. 37 – 47
35. Rambaud, A. et al. (2022), « Mesure et définition d'impacts extra-financiers des investissements : retour des théories et pratiques de l'Impact Investing et apports possibles de la comptabilité », Paris, ANC.
36. Raworth, K. (2018), *La théorie du donut : l'économie de demain en 7 principes*, Paris, Ed. Plon
37. Richard J. & Plot E. (2014), *La gestion environnementale*. Paris, La Découverte
38. Rockström, J. (2021) et al., *Breaking Boundaries: The Science Behind our Planet*, DK
39. Sen, A. (2003), *Un nouveau modèle économique. Développement, justice, liberté*, Paris, Odile Jacob
40. Slingeneyer, T. & M. Vogliotti (2019), *Les nouveaux chemins de la légalité. Au-delà de la modernité juridique*, Bruxelles, Presses de l'Université Saint-Louis
41. Spremann, K. (2010). "Old and New Financial Paradigms". In G. Eilenberger, S. Haghani, A. Kötzle, K. Reding, & K. Spremann (Eds.), *Current Challenges for Corporate Finance: A Strategic Perspective*, (p. 7–26).
42. Commission européenne (2022), *Annual Report on European SMEs 2021/22, SMEs and environmental sustainability, SME Performance Review 2021/2022*, p. 79-90

Texte reglementare

1. COM(2018) 97 final Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Banca Centrală Europeană, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor: *Finanțarea creșterii durabile*
2. COM(2019) 640 final Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Banca Centrală Europeană, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor: *Pactul verde european*
3. COM(2021) 390 final Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Banca Centrală Europeană, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor: *Strategia pentru finanțarea tranziției către o economie durabilă*
4. COM(2022) 71 final 2022/0051 (COD) Propunere de Directivă a Parlamentului european și a Consiliului privind *diligența necesară în materie de durabilitate a întreprinderilor și de modificare a Directivei (UE) 2019/1937*

5. Directiva 2013/34/UE a Parlamentului european și a din 26 iunie 2013 *privind situațiile financiare anuale, situațiile financiare consolidate și rapoartele conexe ale anumitor tipuri de întreprinderi*, de modificare a Directivei 2006/43/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivelor 78/660/CEE și 83/349/CEE ale Consiliului
6. Directiva 2014/95 a Parlamentului european și Consiliului *din 22 octombrie 2014 de modificare a Directivei 2013/34/UE în ceea ce privește prezentarea de informații nefinanciare și de informații privind diversitatea de către anumite întreprinderi și grupuri mari*
7. Propunere de Directivă a Parlamentului european și a Consiliului *de modificare a Directivei 2013/34/UE, a Directivei 2004/109/CE, a Directivei 2006/43/CE și a Regulamentului (UE) nr. 537/2014 în ceea ce privește raportarea de către întreprinderi de informații privind durabilitatea*
8. Directiva (UE) 2022/2464 a Parlamentului european și a Consiliului din 14 decembrie 2022 *de modificare a Regulamentului (UE) nr. 537/2014, a Directivei 2004/109/CE, a Directivei 2006/43/CE și a Directivei 2013/34/UE în ceea ce privește raportarea privind durabilitatea de către întreprinderi*
9. Regulamentul (UE) 2019/2088 al Parlamentului european și a Consiliului *privind informațiile privind durabilitatea în sectorul serviciilor financiare*
10. Regulamentul (UE) 2020/852 al Parlamentului european și a Consiliului *privind instituirea unui cadru care să faciliteze investițiile durabile și de modificare a Regulamentului (UE) 2019/2088 (Regulamentul Taxonomie)*
11. Regulamentul delegat(UE) 2021/2178 al Comisiei din 6 iulie 2021 de completare a Regulamentului (UE) 2020/852 al Parlamentului European și al Consiliului prin precizarea conținutului și a modului de prezentare a informațiilor care trebuie furnizate de întreprinderile care fac obiectul articolului 19a sau 29a din Directiva 2013/34/UE în ceea ce privește activitățile economice durabile din punctul de vedere al mediului și prin precizarea metodologiei pentru respectarea acestei obligații de furnizare de informații
12. Regulamentul delegat (UE) 2021/2139 al Comisiei din 4 iunie 2021 de completare a Regulamentului (UE) 2020/852 al Parlamentului European și al Consiliului prin stabilirea criteriilor tehnice de examinare pentru a determina condițiile în care o activitate economică se califică drept activitate care contribuie în mod substanțial la atenuarea schimbărilor climatice sau la adaptarea la schimbările climatice și pentru a stabili dacă activitatea economică respectivă aduce prejudicii semnificative vreunui dintre celelalte obiective de mediu
13. Ordinul Ministrului Finanțelor Publice (OMFP) 1802/2014 și OMFP 2844/2016, cu modificările și completările ulterioare, precum și în reglementările specifice pentru entitățile financiare din sectoarele reglementate de BNR și ASF, prin acte normative specifice
14. Ordinul MFP Nr. 1938/2016 din 17 august 2016 de *modificare și completare a anumitor norme contabile*
15. Propunere de REGULAMENT AL PARLAMENTULUI EUROPEAN ȘI AL CONSILIULUI, din 13.06.2023, privind transparența și integritatea activităților de rating de mediu, social și de guvernanță (ESG) {SEC(2023) 241 final} - {SWD(2023) 204 final} - {SWD(2023) 207 final}.